

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

УРЕЂУЈЕ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА

IV.

Илази половином свакога мјесеца у свескама до 3 табака. — Цијена је у Црној Гори фор. 2, а изван ње ф. 3. — Рукописи се не враћају, а претилате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Претилађује се на годину.

ГОДИНА

VII.

УСКРШЊА ПОСЛАНИЦА *)

правосл. еп. далмат.-истријског **НИКОДИМА** пречасноме клиру и свему православном народу епархије своје.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

Сја еств побѣдившая мiръ, вѣра
ица (Иов. 5, 4)

CRNOJEVIĆ

Ми славио данас празник Христово васкрсења. Славећи успомену тога великога христјанскога празника, тога празника над свима празницима, ми тијем славио и празник вјере христјанске. Од Христово васкрсења зависила је сва моћ Његове проповиједи на земљи, зависило је искупљење и спасење људскога рода, зависила је истина христјанске вјере. Да Христос није васкрсао из мртвих, узалудна би била проповијед светих апостола, узалудно би било све настојање њихово да од незнабоштва одбију човјека, узалудна би и сама вјера била. *Аще Христосъ не воста, шце убо проповѣданіе наше, шца же и вѣра наша*, пише ап. Павао Коринтским христјанима (1 Кор. 15. 14).

Исус Христос је као Бог васкрсао из мртвих. Тијем је наука света, коју је Он проповиједо, добила печат божанствености, добила је божанствену моћ проповијед светих апостола Христових, утврдио се божанствени значај христјанске вјере, вјере свете наше. Сав је свијет пао био у безвјерје прије доласка Христовога на земљу, сав је свијет загрезао био у гријеху; свакоме, који је још могао тада да тријезније мисли, било је живо пред очима, да свијет мора или пропасти, или доћи неко да га спасе, да га од зла искупи. И Искупитељ је дошао на свијет овај, да напути човјека да позна своје стање, да открије човјеку истину и да му покаже пут спасења. И требало је мислити, да ће свијет радосно поздравити Иску-

*) Због важности саме посланице, а тако и обављности околности, које су је ива-
звале, доносимо је на овом мјесту и у цијелости.

питеља свога, да ће Му свесердно слиједити и слушати науку Његову. А међу тијем шта видимо у ствари? Видимо, да је Исус Христос баш ради те проповиједи Његове, ради проповиједи о спасењу човјека, морао чак и смрт на крсту да претрпи. Колико се силника свијета овога није подигло противу Христове науке, противу свете вјере, само да угуше ту вјеру, да је униште? Борба између истине и лажи, између свјетлости и мрака била је на живот или на смрт. И све је то тако било и морало да буде, јер је тако написано било у вјечном Божијем нацрту. Требало је да се неправда бори прије, него ће уступити мјесто правди, и то ради тога, да сјачиније истина засија и да вјера света покори свијет сав. Надоше као један сви силници свијета, падоше пред светом вјером сви гониоци некадашњи њезини, падоше и поклонили се јој се, као вјечној Истини. Вјера је најпослије побједила свијет. *Ся естъ побѣда побѣдившая мръ, вѣра наша*, ускличе, гледајући пророчанским духом на величанствени онај приказ, љубљени ученик Христов, св. апостол и јеванђелист Јован.

О овој вјери, коју ми имамо срећу и данас да исповиједамо, ја сам више пута с вама, љубазна браћо моја, говорио за вријеме владиковања мога. Говорио сам, — али запивијед је Господња *широка зѣло*, па и хиљаду година живота не би довољно било, да се сва та Господња заповијед исприпи. Говорићу ја о вјери светој с вама, браћо, често још, а хоћу да говорим о њој и данас на овај велики празник. Прилике наше побуђују ме на то и то ми налажу. Наступила су код нас таква времена, да о вјери нашој и о побједи њеној над свијетом, ми морамо данас особито да помислимо, и да је данас можда више него икада *благовременнѣ* проповиједати слово *здраваго ученія* (1 Тим. 4, 3).

Између дужности, које христјанима налаже свето писмо о вјери светој, прва је да је треба чувати непоповиједеном и у свему и по свему онако, као што је она од почетка била објављена. Ову је дужност обвезан строго и безусловно извршивати сваки христјанин, да буде диономком плодова свете вјере. Не изврши ли је, он не само што нема наде на спасење, него му и проклетство пркве пријети, ако се усуди ма у чему ту вјеру да повриједи. Ап. Паво пише Галатским христјанима и поучава их, а кроз њих и све христјане, да чувају вјеру, која им је у почетку проповиједана била, и да одбаце сваку другу науку, која није сагласна са том вјером, па макар им другу науку објавио он сам (Паво) или и анђео с неба. *Аще мы, или аггелъ съ небесе благовѣстившиъ вамъ паче еже благовѣстивомъ, амавѣма да будешъ* (Гал. 1, 8). Имајући пред очима ову страшну осуду, којој потпада сваки онај, који не извршује речену дужност о чувању свете вјере, о чувању науке, коју нам јеванђеље открива, колико ли не мора сваки христјанин да мисли о учењу свете вјере и да сваки пази, како се не би ни у чему од Христове истине укљонио, знајући да се исти час лишава царства Божјега, да пада под вјечно проклетство! Света је дакле и безусловно обвезна за свакога она дужност, и првом задаћом у животу сваког христјанина мора бити непрестано старање да је строго и најтачније извршује. Извршити се пак она може само тада, ако се човјек чврето и непомично ослања на ступ и тврђу Христове истине (1 Тим. 3, 15), а то је *едина, свята, саборная и апостолская црковь*, које је глава сам Исус Христос (Кол. 1, 18. Ефес. 5, 23) и с којом је Исус Христос обећао да ће бити у све дане до свршетка вијека (Мат. 28, 20). У тој цркви, коју је велики Јован Златоуст назвао *православном*, чува се данас Христова

истина без и најмање промјене, строго онако као што је она проповиједана била од светих Божјих људи у прва времена христјанства. И ово управо и саставља главну основну црту православне цркве, која одликује исту цркву од свију других христјанских вјероисповиједи. Све што је нужно за спасење човјека и што мора да саставља вјеровање његово, све се то налази у св. писму и св. предању од апостолских времена; и црква православна, као *собственное шѣло Христово* (Кол. 1, 24), првом и непромјенљивом је задаћом својом увијек сматрала, као што и данас сматра, да свето чува оно, што је од светих апостола примила. И само је то она увијек од постанка свога проповиједала синовима својим, као што им то и данас проповиједа, не допуштајући себи ни да што одузимље, ни да што додаје откривеној науци, а још мање да саставља *нове догмаше*, који, као нови и непознати цркви старога доба, не могу се назвати божанственима, него само плод слабостинога и ограниченога ума човјековога. У другим христјанским вјероисповиједима није онако. Ту се признаје такозвано „развиће догмата“, и на основу тога већ допуштало се и допушта се и данас састављање нових догмата, — те и за учење вјере у тим вјероисповиједима не може се већ казати, да је оно исто, које је црква првих времена проповиједала; нити може и једна од тих вјероисповиједи данас рећи, као што наша црква за своје вјеровање каже: *Ся вѣра апостолская, ся вѣра отцеская, ся вѣра православная, ся вѣра вселенную утверди* (Чинъ православія.)

Сретни смо, браћо моја драга, и пресретни, што ту свету вјеру, вјеру православну, која је васељену утврдила, која је свијет победила, ми данас свечано исповиједамо, и што смо по томе и ми дионици оне побједи, којом иста вјера свијет побјеђује данас и до вијека. Али зато баш што ми, као синови православне цркве, срећу своју сматрамо у чувању свете вјере у свему онако, као што нам је она предана од почетка христјанства и што хоћемо да савјесно извршимо поменуто апостолску заповијед, те да ни у чему не одступамо од вјере наше, одбацујући одлучно свако учење, које се не слаже са том вјером и одбијајући од себе сваког учитеља нових учења, — за то, велим, ми смо нападани били за вјеру нашу стотинама пута од непријатеља православља, и стотинама смо пута морали да одбијамо те нападаје и да на дјелу покажемо, колико нам је света она заповијед, да ни анђела с неба не смијемо слушати, ако нам јави друкчију науку, него што је она, коју нам је јеванђеље јавило (Гал. 1, 8). У осталом, ово је овако бивало са православнима још у Атанасијево доба; бивало је и кроз све потоње вијекове, — па ће тога бити и послје нас. Пророчанство је Спаситељево, да ће ученици Његови бити подвргнути нападајима и да ће морати страдати за вјеру (Јов. 16, 33); па се то пророчанство извршивало на непосредним ученицима Христовима, а извршиваће се и у напријед са онима, који се буду чврсто и непомично хтјели држати Христове истине, и то све дотле, док се не оствари на земљи друго оно пророчанство Христово о једноме стаду и једноме пастиру (Јов. 10, 16).

Од некога времена, а особито ових пошљедњих година православни су народи почели слушати нападаје на православну вјеру много оштрије, него ли у старија времена. А то смо почели посебно слушати и ми, православни Далматински Срби. Мој блажено упокојени предшасник епископ Стеван осјетио је са великим болом у души те нападаје и сву опасност, која је од тих нападаја пријетила православљу у овом најудаљенијем

западном крају православне цркве. У архинастирској својој ревности за светињу истине православља и да нас, своја духовна чедна, сачува од опасности, која нам је пријегила, блажено упокојени епископ обратио нам је у Духовској својој бесједи 1881. год. ријечи ап. Петра, да се чувамо да пријеваром безаконика не будемо одведени с њима и да не отпаднемо од своје тврђе, него да напредујемо у благодати и у познању Господа нашега и Спаса Исуса Христа (II. Петр. 3, 17. 18), а ријечима ап. Јована упозорио нас је, да не вјерујемо свакоме духу, него да кушамо духове, да ли су од Бога, јер многи лажни пророци изиђоше на свијет (I Јов. 4, 1), — те нас је овако поучавао: „Љубавни моји, има ли zgodнијега часа за оне, којима на срцу лежи безанствена истина, који се старају о своме мирном животу на земљи и својој судби у будуће, има ли, велим, zgodнијега часа помислити о овој апостолској заповиједи (I Јов. 4, 1), него данас кад се са свију страна лажни пророци јављају међу православним народом, проповиједајући му своју науку, изврћући чистоту и дух христјанске науке и заводећи га на лажни пут, који га води одрођењу од вјере праотаца својих? И збиља, оно што се данас около нас и међу нама збива, то је само у најжалоснија времена по цркву могло бити... Данас уједињеним силама сви раде противу свете цркве наше, и безазорно почеше нападати на вјеру нашу и позивати православне, да погазе вјеру отаца својих, да се одреку зајетнога свога вјеровања, да напусте цркве своје, па да лете к оному средишту, из кога је најмање добра по човјечанство потекло“. Заснован је био план да се изведе *унија са Римом*: да се православни народ отргне од православне цркве и да се поунијати, — и с тога је мудри архипастир нашао за нужно да обрати онаку своју отачаску ријеч пастви својој у Далмацији.

Оно што је тада говорио блажено упокојени ваш епископ, могао би, мила браћо моја, у главном и ја данас поновити, јер су исте, а у нечему и горе прилике данас, него ли што је тада било. Кажем горе, јер тада се *унија* само проповиједала, али у дјело се још није изваћала. Данас су већ агенти уније почели ријечи своје и да остварују. Тако раде на далеком Истоку, а тако почеше радити и међу нашим православним народом у Далмацији.

Развијено је данас у томе правцу *опће* дјеловање: дјеловање одлучно-систематско и безобзирно, протегнуто на све православне народе на сви, јету. Али ово *опће* дјеловање противу православне цркве изазвало је и *опће* протест од стране те цркве. Први глас протеста дигао је први јерарх православне цркве, *свјешци Цариградски васељенски патријарх*. За њим дигоше такав глас остали. И борба је сада *опћа* отпочела. Борба жалосна, — јер према томе како је отпочела, она не може него само још већма утврдити постојеће раздјељење источне и западне цркве, и само у недоглед бацити жељено остварење свете мисли о једној Христовој цркви на земљи, о једноме стаду и једноме вјечноме пастиру, Господу нашем Исусу Христу.

Ради остварења свога новог нацрта, ради остварења жељене од Рима *уније*, управљена је била прије неког времена из Рима једна енциклика, којом се позивају православни да се сједине са Римом, и дошњедно да се одреку свога вјеровања и оне цркве, која то вјеровање исповиједа. На тај позив, пошто се почело одмах безобзирно и да ради противу цјелине свете наше матере цркве и да јој се допуштеним и недопуштеним средствима

отимљу из њедара чеда њезина, — на тај позив нашла се побуђена свешта велика Цариградска црква да се одазове нарочитом посланицом, и да свима и свакоме каже, шта мисли православна црква о томе и свима осталим сличним позивима.

Дивна ова посланица, коју је Његова Светост васељенски патријарх Антиим VII са свештим Синодом прешлога августа управно свима митрополитима, епископима, свештенству и свему православном народу светог апостолског и патријаршеског пријестола Цариградског, — посланица та оснива се на чистој јеванђеоској науци и проникнута је строго апостолским духом и живом ревношћу за свету вјеру. „Великим је болом обузета и дубоко ожалошћена свака побожна и православна душа, која се искрено залаже за славу Божју, гледајући, како непријатељ добра и човјекоубијца, покренут од самог почетка завишћу човјековога спасења, никако не престаје сијати на њиви Господњој разни коров и кукољ, који угушује растење чистога жита, и чини, да у цркви Божјој ниче без престанка јеретички кукољ, на очиту штету спасења у Христу човјечанскога рода, а који кукољ, као сјеме варљиво и трули дно, мора бити одсејен и одвојен од здравога тијела православне саборне Христове цркве“. Тако ето започиње ријеч своју свети васељенски патријарх Цариградски, осјећајући болом у души све зло, које бива по човјечанство од тога, што се измишљеним учењима хоће, да се чиста јеванђеоска наука поквари. Пак напомињући, како је од давних већ времена Рим почео да позивље православне да се с њим саједине, свети патријарх показује, како је у истини света ствар саједињење црква, и како је „свако христјанско срце дужно да то жели, а нарочито васељенско православље, које је задахнуто истинитим духом побожности, имајући у виду божанствену циљку ради које је установљена црква од Богочовјска и Спаситеља нашега Христа, врлине жели то сједињење црква у једном правилу вјере и на основу апостолског преданог учења, којег у истини камен од темеља саставља сам Исус Христос, и за то се васељенско православље моли свакодневно у својим молитвама Господу, да скупни уједно растурене и поврати заблудјеле на прави пут истине, које једини води к животу свију, а то је, јединородном Сину и Слову Божјем, Господу нашем Исусу Христу“. „Сагласно оваквој својој тежњи и овим путем“, продужава свети патријарх, „готова је свакад наша православна Христова црква да прими сваки предлог о сједињењу, ако само римски епископ одбаци један пут за свагда оно, што је самовољно и не у складу са јеванђеоском науком уведено у његову цркву, и што је изазвало жалосно раздијељење црква, источне и западне, и ако се он поврати на поље светих седам васељенских сабора, који су сакупљени били у Духу светом из заступника свију светих Божјих црква, ради расвјетљења праве вјере и учења противу заблудјелих јеретика, и који сабори имају свеопћу потврду и трајност у Христовој цркви“. Напомиње даље свети патријарх, како је ово већ много пута Риму казано било од стране православне цркве, и како би сада могло већ изгледати и узалудно да се о томе ријечи троше и понављају пређашњи наводи и одговори. Не би према томе ни овога пута православна се црква осврнула на нови онај позив из Рима, „али“, опажа свети патријарх, „пошто је римска црква од некога времена напустила пути ујеревања и договора, и на опће чуђење и управо непојмљиво почела је саблажњавати простодушније православне христјане својим варљивим посланицима, који се јављају у облику Христових апостола, и које она шаље на

Ишток у одорама, које су прописане за православне свештенике, и употребљава свакојака средства ради постигнућа својих прозелитистичких шемња," то се свети Цариградски патријарх одлучно заједно са својим Синодом, да по дужности својој изда ову своју патријаршеску и синодалну посланицу, ради очувања православне вјере.

Одбијајући и осуђујући као протухришћанско оно прозелитичко дјеловање Рима, а у намјери да освијести дотичне, који се прозелитизмом заносе, свети патријарх напомиње, на који је начин *једино могуће сједињење цркава, и каже да је ради тога „прије свега нужно, да се одреди једно опће начело и оснoв, — а такво опће начело и оснoв не може друго шта бити, него учење јеванђеоско и седам светих васељенских сабора.* Држећи се овога учења, које је било опће за обје цркве, источну и западну до раздјељења, ми смо дужни са искреном вољом и жељом испитати и увидјети ову истину: како је вјеровала тада цјелокупна на истоку и западу једна, света, саборна и православна апостолска Христова црква, и *што држати без икакве промјене или поврједи; све пак што је у каснија времена додато или одбачено, непромјенљива је и света дужност свакога, ако искрено тражи славу Божију више своје славе, да у духу побожности и благочастија све то исправи, имајући на уму, да ако остане при својим заблудама и извртању истине, узима на себе тешку одговорност пред неумитним Христовим судом*". Истакнувши ово у својој посланици, свети патријарх у име цијеле цркве отворено и свечано проглашује, да је *„источна православна и саборна Христова црква готова да прими и свом душом призна, ако би се десило да је она што искварила или да не држи и не чува све, што су прије десетог вијека сагласно признавале источна и западна црква..."* Овако може да говори само онај, који је на истини и који не превазилази границе, да ће га моћи за неистину укорити.

Послије овога у посланици се *подробно излаже данашње учење римске цркве у свима оним тачкама, у којима је она разликује од православне цркве, и упоредо православно учење.* Доказавши у том излагању до највеће очигледности, да се учење православне цркве оснива само на св. писму, св. предању и закључцима светих седам васељенских сабора, и да је оно данас у свему и по свему онакво, какво је било у почетку цркве и којега се за првих девет вијекова строго држао и сав Запад, — свети патријарх обраћа се *народима Запада, и позивље их у апостолском духу да чују матерински глас свете васељенске цркве и „да дођу у крило једне, свете, саборне и апостолске Божије цркве, која се састоји из цјелине Богом засађених питомих винограда у православној васељени, у нераздвојеном јединству једне спасителне вјере у Христа, у вези мира и духу сједињених једна с другом светих Божијих цркава, те да постигну у Христу жељено спасење, и прослави се тако и у њима прехвално и преславно име Господа и Бога и Спаса нашега Исуса Христа, Који је страдао за спасење свијета*".

Завршује се посланица ријечима, обраћеним нама, духовним чедима свете православне цркве: *„Ми који смо благодаћу и благовољењем преблагога Бога часни дијелови тијела Христова, то јест, једне, свете, саборне и апостолске Његове цркве, држимо се отачаског и апостолскога предања, благочастија и побожности. Пазимо и чувајмо се сви од лажних апостола, који долазећи у облику оваца покушавају разним варљивим обећањима варати и мамити простодушнија срца код нас, мислећи, да је све право*

што раде, и обраћају к унији, ако се само призна папа за највишег и непогрјешивог и апсолутног господара цијеле цркве и јединог на земљи наслѣдника Христовог и извор сваке благодати!⁴

Посланица ова патријаршеска примљена је од свега православнога свијета са онаквим благоговјенем, какво она заслужује по духу, којим је она написана и по узвишеним светим мислима, које она у себи садржи, а и као њежни глас брижне матере, свете васељенске Цариградске патријаршије, од које је већина данашњег православнога свијета Христову вјеру примила, а посебно ми православни Словени, и која (света патријаршија) тако матерински се стара о очувању свете вјере у свему недирнуте, непоремећене, неповријеђене и о томе, да се чеда њена не лише онога блага, које им та вјера обилато пружа.

СПОМОЋНО УПУСТВО

нашим свештеницима при обављању исповједи

пише М. М.

(Н а с т а в а к.)

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

CRNE GORE, DURĐE
CRNOJEVIĆ

6. Вјером у Бога, путем покајања — исповијешћу — ваља
искати себи спасења.

„Грудупцаго ко миѣ не
изжену вонъ.“⁴⁸⁾

Колико год смо у предходноме чланку у неколико примјера видјели, да сила благодати Божије и сама нас позива на пут спасења; али поред свега тога опет је нужно, да сваки себе освијести и савјест своју пробуди побожном чежњом за своје поправљење.

Дужни смо се молити Богу, да нас удостоји своје милости и благодати, али и сами постарајмо се, да се достојни покажемо тијех дарова Божијих. Кад Бог види нашу вјеру и тежњу за исправљењем, укријепиће нас силом Своје благодати. — Ублажиће срце наше и умекшати упорност воље наше, и тијем утријети пут, да се

⁴⁸⁾ Јоан. 6, 37.

приближимо својему Створитељу, од кога смо се, ако и за часак, удаљили слабостима, које потијечу од наших људских немоћи. Тако људским слабостима оптерећени готово свагда изложени смо посрнућу у гријех. С погледом на овакво наше стање апостол Павле и вели: „Јко нвсть праведенъ никтоже... нвсть творийъ благостиню, нвсть даже до одинаго.“⁶⁹⁾ „Вси бо согръшиша и лишени суть славы Божія.“⁷⁰⁾

Чим паднемо у гријех, а томе смо сваки дан подложни, тијем одмах и постанемо робови гријеха.⁷¹⁾ Срљати тако вазда у гријех, а нестарати се, да се од тога очистимо, значило би вјечно себе држати у оковима грјеховнога ропства. Ми кад по немоћи нашој паднемо, дужни смо и устати. Мало и нејако дјетенце често пута пада, али по природи не остаје ондје, гдје падне, него све, ако и нејаке силе своје прикупи, па се бори, докле опет устане. Из такве слике, коју нам природни нагон нејакога и невиног детета црта себи можемо извести лијепу науку, **ВДА И ОТИ КДУШЕВНЕ СИЛЕ СВОЈЕ ПРИКУПИМО И ИСПОД ПРИТИСКА ГРЈЕХОВНОГА УСТАНЕМО И СЕБЕ ИСПРАВИМО.**

Како тјелесни пад може позлиједити тијело, тако и пад грјеховни позлиједи душу — отуда и постају једне немоћи тјелесне, а друге душевне. Једна мала и незнатна тјелесна бољетица, кад се запусти, може постати врло заразна и опасна; а то исто разумије се за душевне немоћи.

Но, како ми свакога дана гријешимо, то сљедствено свагда се и налазимо у душевним немоћима и слабостима. Да нам те слабости не би постале заразне, дужни смо се од њих на вријеме лијечити.

Цјелителни лијек оваквима немоћима прописао је Господ наш Исус Христос, кад је казао: „не при-

⁶⁹⁾ Рим. 3, 10—12.

⁷⁰⁾ Рим. 3, 23.

⁷¹⁾ Јоан. 8, 34.

дохъ призвати праведници, но грѣшници на покајаіе.“⁷²⁾ И: „грядущаго ко мнѣ, не изжену вонъ.“⁷³⁾ Господ обећава мило- стиво примити све оне, који к Њему приступају. Ријечи Његове: и не хошу смерти грѣшника... но еже обратити ся... и живу бити ему,“ пуне су утјехе, пуне такође цјенителног лијека, који избавља од душевне смрти, и обећава наду на живот вјечни.

Под утиском, кога ове ријечи у душама нашим стварају, представимо себи слику своје прошлости, па ћемо душевним очима нашим у њој увидјети душевне наше немоћи. Кад пажљиво у мислима промотримо, увјерићемо се, да можда ниједан дан у нашем животу није прошао, а да се на рабошу наше прошлости није зарезао, који — на жалост — мањи или већи гријех.

Као што је тијело обучено у хаљинама, тако је и душа обучена у добрима, или хрђавима дјелима. Да би нам чистоћа хаљина чувала наше тјелесно здравље, и да би пристојношћу и чистоће приступа могли имати у отмјеноме друштву, ми смо дужни пазити на чистоћу наших хаљина, а да се од времена на време прати и чистити их. Кад смо то дужни чинити ради чувања тјелеснога здравља и ради пристојности и уљудности, то колико смо веће дужни настојати, да покајањем и свесрдном исповијешћу оперемо и хаљине наше душе, како би се обукли у чисто и ново рухо добријех и побожнијех дјела.

Колико год се пута хаљина, којом тијело обукујемо, замрља, толико је пута и перемо. Тако још више треба да перемо наше гријехове, и то колико год пута нас савјест буде опомињала, да ту дужност испунимо. Ко у првом случају не набљудава дужност чистоће и пристојности, тај у отмјеноме друштву мјеста имати не може; тако исто изостаје из друштва праведника онај,

⁷²⁾ Мат. 9, 13.

⁷³⁾ Јоан. 6, 37.

који се од својијех гријехова покајањем — исповијешћу не очишћава.

У свему дужни смо настојати, да очистимо себе од гријехова, и тијем себе поставимо чистима пред Богом, како бисмо срећни и благословени живот провидили, у свакоме доброме и побожноме послу, јер је то пријатно пред Спаситељем нашим Исусом Христом.⁷⁴⁾

Високо име Хришћанина, које ми на себи носимо, налаже, да цио живот свој посветимо богоугодноме владању и испуњавању закона Божијега. Али опет, кад по несрећи и слабости нашој у гријех паднемо, дужни смо се постарати, да се од тога путем покајања очистимо и поправимо.

Што су болести за тијело, то су гријехови за душу. Лијек за тјелесне болијести находимо код љекара; а лијекове за дупевне болијести находимо у покајању — исповиједи.

Свети апостол Јован говори: „Чадца моя, сја пишу вамъ, да не согрѣшае; и аще кто согрѣшитъ, ходатая имама ко Отцу Исуса Христа праведника, и тоу очищеніе естъ о грѣсѣхъ нашихъ.“⁷⁵⁾

Ове ријечи нека нас кријепе вјером, да ће нам Преблагі Спаситељ опростити гријехове наше само кад му се за то молимо, и кад се за њих искрено будемо покајали.

Св. црква, милостива мајка наша, предлаже нам, да признамо гријехове наше у исповиједи, па да ће нам их опростити.

У покајању ми добивамо ново срце и нови дух.⁷⁶⁾ Пута другога, који би нас ка спасењу привео, осим покајања — нема. Један црквени учитељ говори: „или не гријеши, или ако сагријешис покај се“.⁷⁷⁾

Сваки онај, који ову дужност, редовно не испуњава, т. ј. који се у своје вријеме не исповиједа, тај је само-

⁷⁴⁾ Тим. 2, 3.

⁷⁵⁾ Јован. 2, 1.

⁷⁶⁾ Језек. 36, 26.

⁷⁷⁾ Сочин. Еписк. Теофана о Христ. Жизни. Одесса 1886 стр. 181.

убијца. Он убија често тијело, а вазда душу. Готову трпезу имати, па се духовном храном с ње не користовати, или пролазити жедан поред извора, а од њега не пити по све било би глупо и непаметно.

Исповијед је једна велика тајна. У њој ми добивамо милост Божију, која заглађава све наше гријехове. У колико је већа усрдност покајања и вјера у надању на помиловање, у толико се пређе опраштају гријехови наши.

Срце покајниково треба да буде приуговорљено земљиште, на коме ће свако зрно сјемена науке Христове, које на њему при обављању ове св. тајне исповиједи — свештеник засије, тврдога коријена ухватити и уродити обилати плод спасења за живот вјечни. ⁷⁸⁾

Кад се пустимо, да нама гријехови овладају, тада нас остави благодат Божија, као хранитељка душе наше. Кад нас она остави, тада душа наша налази се у мутноме стању. — Она тада гладује у храни Богом одређене за њу благодати мира и покоја.

Мир и спокојство душе може се наћи само у Богу. За доказ овога привенџемо један случај, који се догодио са блаженијем Августиним.

Кад је један пут блажени Августин у вријеме залазка сунца стајао на обали морској, па се нешто том приликом осјећао у души немиран, упитао је своју душу: „душо моја, шта ти је, те си тако немирна?!“ На ово питање, као чак испреко мора, чуо је глас, који му рече: „ишти одговор изнад своје главе!“ Блажени Августин почео је размишљати о тијема чудноватијема ријечима. Међу тијем мрак је покрио земљу, и небо се обукло сјајнима звијездама. Св. Августин гледајући звијезде, рече: „Боже, Ти си уредио нада мноме толику небројну силу звијезда и Ти знаш, зашто је душа моја узнемирена?!“ Из дивнога кола небеснијех звијезда чуо је одговор: „питај више нас.“

78) Прот. Евгеније Поповъ Обѣ Исповѣди Петроградѣ 1893. год. стр. 24.

Овај свети муж обратио се ангелима, па је и од њих чуо: „питај више нас.“ И по томе он је већ разумио, да једини Бог може удијелити спокојство души и мирноћу човјечијој савјести.⁷⁹⁾

Мир, дакле, души својој иштимо у Богу, као извору свакога добра.

Будемо ли се од тога мира удаљили грјеховима својима, онда га код Бога иштимо путем покајања — исповиједи —. Да ћемо заиста такво спокојство душе и савјести у Богу наћи увјеравају вас оне Спаситељево ријечи: „Гридуцаго ко мнѣ не изжену вонѣ.“

⁷⁹⁾ „Церковный Вѣстникъ,“ Петроградъ 1895 год. N-ro 1. стр. 5.

(Н а с т а в и њ е с е.)

Ц Р Т И Ц Е   И З   П Е Д А Г О Г И Ј Е .

П р и б р а о   Ж .   Д р а г о в и њ .

С R N E   G O R E   П U R П E
(Н а с т а в а к .)
С R N O Ј E V I Ћ

Њега пажње и памћења.

Неки од спољашњих утисака бивају тако слаби, да ни најмањег трага у души не оставе, него се савршено избришу. Нови утисци замјењују старе и обично последије такве брзе промјене у души остаје само мутна и неодређена успомена о многоме које-чему, али нема у њој ни једне јасне представе ма баш ни о чему.

Ово зависи како од различите способности за примање утисака, тако и од пажње, коју им поклањамо. У различито доба живота човјек има и различите способности за примање; али ни у једно исто доба није човјек вазда подједнако способан за примање, нити ће моћи вазда подједнако своју пажњу окренути на једну или на другу појаву.

Највећу способност за примање човјек има у дјетињском узрасту, а тако исто у то доба се најживље утисци замјењују

једни другим. За дијете је ново све што је око њега, све га занима и од свуда грне на њега маса нових утисака, које оно није у стању да савлада, па их зато и не задржава у памети, него брзо претрчаје од једнога к другоме, заборављајући оно прво, тек буде замијењено другим. Познато је да дјеца навале на своје старије питањима о свему и свачему, без сваког реда и везе. Покушајте да одговорите дјетету дошљедно на прво, друго и треће питање, ви ћете му тијем учинити само досаду, а ништа му тијем објаснити нећете, јер је оно заборавило већ своја прва питања, а налази се под упливом нових утисака.

Та навика, да човјек претрчава од једних утисака к другима, може настати код човјека и у зрелим годинама, нарочито ако се из дјетињства не приучи да зауставља своју пажњу на поједине појаве.

Пажња је први степен човјекове саморадње и први степен зближења човјека са спољашњим свијетом. Без пажње би безброј појава прошао мимо нашу душу и не би на њој оставио никаквог трага, а помоћу пажње ми се обраћамо к једној или другој појави, задржавамо је у памети и она за нас не пропада.

Ми разликујемо двије врсте пажње: *пасивну* или *случајну*, која бива онда, кад ~~какав~~ ~~спонтанни~~ појав тако јако утиче на нас, да се морамо ~~тринути~~ и ~~обратити~~ пажњу на њега. То бива на пр. кад радимо нешто, ~~па сву~~ пажњу на тај рад окре-немо, док на једанпут неко закуца на вратима, или пукне пушка у близини, или засвира музика, или чујемо поклич и т. д. ова нова појава привуче нашу пажњу на себе, која је до тада на друго нешто управљена била. Пасивна пажња може мало по мало лако да пријеђе у *активну*, т. ј. такву, коју ми нарочито управљамо на дотични предмет или појаву ради тога да их боље схватимо и проучимо.

Код дјецe пажња је само пасивна, јер за активну она нијесу још дозрела. То исто бива и код одраслог човјека, ако није код њега развијена чврста воља и карактер, или ако му каква тјелесна слабост смета јачи душевни рад.

Због овога што рекосмо и препоручује се свакоме васпитачу да његује пажњу код дјецe, јер ма како да су велике способности човјечије, оне му неће дати ни знања ни дубине мисли, ако он није вичан да пажљиво проучава појаве око себе. Сви велики мислиоци, математичари, вјештаци и пјесници одликовали су се тијем, да су кадри зауставити пажњу на изабрани предмет и дан и ноћ премисљати о њему.

Вјешти васпитач (наставник) мора се користовати пасивном пажњом дјечијом, да пробуди у њих мало по мало и активну. Успјеси у томе истина биће полагани и једва примјетни, али су врло драгоцјени, јер се тијем полаже основ за развиће воље и за израђивање тврдог и одважног карактера. Наставник не смије заборавити, да дјечија пажња у многоме зависи од њега и од оних начина, које он при поуци употребљава. При поуци тражи се *живост* при излагању дотичног предмета, *јасност* и *занимљивост*, а ако тога не буде, не само да неће бити пажње, него ће још и поука постати за дјецу досадна, и у мјесто да га развије, притупиће га и добићемо такозвану *расијаност* код дјеце, која се врло често налази како код дјеце, тако и код људи, који су мало развијени, или који су слабога карактера. Најпослије, потребито је, да сâм наставник умије држати себе и да изгледа, да је и он заинтересиран предметом, о коме иде ријеч. Ако наставник није такав, онда не само да неће код ученика развити пажњу, него неће развити карактера, нити ће бити у стању подржавати мир и ред у разреду.

Оно што се боље пази, оно се боље и *занимши*, зато пажња и памћење стоје у тијесној вези међу собом.

Памћење чини велику услугу тијем што 1) помоћу њега задржавамо све примљене утиске, слике и појмове и 2) што помоћу њега ми смо у стању да поновимо оне слике, које се у души налазе, свагда кад је то потреба, те због тога оно нам служи као јемство за даље развиће човјеково; јер кад би сваки нови утисак или нова идеја заклонила собом ону, која је прије примљена, онда не би могао човјек напредовати, него би био проста копија дотичне минуте и дотичних утисака, који на њега у тој мунути дјелују.

У обичном животу ми разликујемо *добро* и *хрђаво памћење*. Добрим памћењем називамо оно, кад запамтимо брзо и много од једанпут, па то стално задржимо и кад је потреба поновимо. Хрђаво памћење је противно овоме.

У психологији разликујемо двије врсте памћења: *механичко* и *логичко* или *бесвјесно* и *свјесно*. Памћење механичко задржава и чува различите ријечи, цифре, имена, знакове и т. д., али без икакве свезе између њих и појмова који се тијем ријечима или знацима исказују. Памћење *логичко* или *свјесно* јест оно, помоћу кога смо у стању запамтити слике, појмове и предмете у опште; кадри смо да то све класифицирамо и да га се сјећамо или помоћу сличности или помоћу противуположности, или, најпо-

слије, помоћу узајамног односа једнога појма или предмета према другој.

Код дјецe је готово искључиво памћење механичко. То памћење достиже до највишег степена развића од 9—15 година. У томе добу дјецa лако запамте безброј факата. У томе добу најчешће родитељи и васпитачи злоупотребљавају дјецом, те их приморавају да уче на памет и оно, што дјецa не разумију и што им штету нанијети може.

У младићском добу механичко памћење уступа своје мјесто, мало по мало, памћењу логичком и младић почиње да учи свјесно, да тражи узроке појединим појавама, да налази свезу између догађаја и т. д.

У зреломе добу памћење обично узима по један какав год правац, на пр. неко је кадар да запамти мноштво цифара и формула, неко је кадар да свира на памет огромне музикалне комаде, неко је кадар да задржи у памети мноштво географских и историјских назива и факата, а неко опет може да цитира кад год хоћете дотично мјесто из дјела каквог год пјесника и уопште писца и т. д.

Најбоље је и најсретније памћење оно, кад човјек влада огромним механичким памћењем, па се то памћење обради и развије логички. Таквим памћењем оди-
 CRNOJEVIĆ

Ушљед великога значаја, што га памћење има за наш духовни развитак, треба да сваки родитељ и васпитач (наставник) обрати на то најозбиљнију пажњу.

За његовање памћења служе готово она иста средства, која смо споменули за његовање пажње, т. ј. да предмет, који се излаже буде занимљив и да ништа не смета мирноћи нашега духа. — Свако хитање и несталност од стране наставника раздражава и затупљује његовог васпитаника и такав васпитаник с тугом се сјећа на доба школско у својим зрелим годинама; а оних година, које је провео под руководством наставника строго-правичног, хладнокрвног, пуног знања и такта при настави, сјећа се вазда са највећом пријатношћу и ако за вријеме школовања није често пута кадар да такву наставу оцијени.

За вјецбање механичког памћења употребљавају се и начини чисто механички, као што су: повторавање више пута

једнога истога факта на различите начине, па макар то биле цифре, или знаци, или формуле, или имена, или називи мјеста и т. д. Корисно је такође да се учи на глас, као и то да се пише дотична ствар разним мастилима, или да се црта разним бојама, или да се пише разним словима и т. д. Ово ће у неколико помоћи, да се сами факт боље задржи у памети. У прво доба постојала је и нека *назови-вјештина* за памћење, или такозвана *мнемоника*. Она нам је износила много различитих начина за запамћивање на памет. У данашње вријеме педагогија не даје никаквог значаја мнемоници, јер сваки у вријеме учења умије сâм да нађе начин, којим ће нешто лакше запамтити, као на пр. 1496 оставио је Ђорђе Црнојевић Црну Гору и отишао у Млетке; 1696 изабран је владика Данило за господара црногорског; 1796 био је бој на Крусе и побједа над Махмудпашом Бушатлијом; или на *Кашалунском* пољу римски војсковођа Аеције потукао је Хуне-монголе; на *Њуликовском* пољу догодила се битка између Димитрија Донског и Татара-монгола; на *Косовом* пољу догодила се битка између Срба и Османлија-монгола.

Но кад се у памети накупи много грађе, онда мнемоничка вјештина може да произведе збрку, а ништа не помаже.

Ради лакшег памћења употребљавају се још неки начини свијесни и разумни, који су основани на сличности појава, или на узајамном односу њиховом, или на зависности једнога од другога, или на једновремености њиховој, или на поступности и т. д. Тако на пр. ако запамтите неки факт, као узрок, запамтићете и читав низ других, који су од њега произашли као пошљедице; ако запамтите род, запамтићете и феле или врсте, које у њега спадају и т. д.

(Наставиће се.)

О М И Л И Ј Е.

НАПИСАО Дионисије Миковић, игуман.

(Наставак.)

На велики петак. *)

Страшныя страсти, и животворящій крестъ, и вольное погребеніе плотію изволивый. (Днев. отп.)

Благочестиви хришћани!

Оног, који заповиједа муњама и громовима; ког слушају мора и вјетрови, који небо облацима одијева; Оног, који лијечи болесне, васкрсава мртве, и којег слави и хвали: Всякое дыханіе, поведоше као овцу на заклање. —

Двије чудесније и недокучивије тајне не памти свијет, од кад га је Бог, слава Му, саздао! Сунце правде рађа се у јаслима, да нас искупи од праотачког гријеха; да земљу очисти од таме незнања и просвети небесном истином; да је помири са небом! Али гле чуда! Свети Богом надахнути пророк Исајија вели за то Сунце, за Христа Господа, Спаситеља нашег, унапријед 800 год., јако овча на заколеніе ведесе (Ис. 53. 2.) И то Сунце на данашњи дан, прије скоро ево 20 столећа, заходи на крстном хоризонту!

Па зашто престаје суду грјешних највиши судија живих и мртвих; најсветија жртва и најчудеснија тајна, коју распету на крсту видимо? Ево: Плещи моя подахъ на раны, лица же моего не отвратихъ отъ заплеваниа, судицу Пилатову предстахъ и крестъ претерпѣхъ за спасеніе міра (стих на јутр.)

Ах! која ли је то рука, што се усуди, да замахне на Онога, који ју је створио, и који је држи?! Која ли су то уста, која запљуваше на светињу свију светих; ко ли је то, што се усуди на крсту као разбојника распети: Владика и Господина анђелског и апостолског, и Матери едино утѣшеніе (стих вечер.) Матери, која је виша и чистија од свију небесних војнестава, пресветој Дјеви Богородици?! Па то су они, који Га на дан прошле недјеље дочекаше свечано у Јерусалиму поздрављајући Га: Осана! благословен који иде у име Господње цар Израилев (Јов. 12, 13.) Јесте, та иста уста повикала су: „Распни Га распни!“ Па од куд та нагла промјена? Ево:

*) Прва бесједа на Вел. петак, штамп. у Гласу истине.

Безакоња јеврејска пријешла сваку мјеру; царство њихово бјеше постало царство: лажи, крађе, мрзости, зависти, убиства, камате, пријеваре, идолопоклонства, једном ријечју: царство сваке неправде. Али све што неправдом дише кратког је вијека. На безакоња згрозило се небо, и Јевреји, некад избрани Божји народ, губе своје Богом основано им велико и славно царство, а са царством изгубише и своју самосталност, и од господара постадоше слуге; необуздано весеље замијени плач и туга; безакону раскошност замијени љуто сиромаштво; јад и невоља облада расутијем царством; звуци веселијех пјесама умукосе, и Божји пророк Јеремија нариче: На рѣкахъ вавилонскихъ тамо сѣдохомъ и плакахомъ вьегда помянути намъ Сіона. На вербѣихъ по срѣдѣ его обѣсихомъ органы наша. (пс. 136).

Јевреји су, дакле, очекивали ослободитеља, који ће им земаљско царство подигнути на први степен славе и величине земаљске, па Му повикаше Осана! Али кад разумјеше, да им земаљско царство неће ускрснути; и да је царство његово царство духовно, блажено и вјечно, и да Он није од овога свијета, мјесто Осана, повикаше Пилату: Распни Га, распни!

Јевреји не шћеше вјечног блаженства, него крви Сина Божијег, они не шћеше мира с небом, него Њега, Небесног Првијенца, купише у издајника Јуде Искариотског за 30 сребрника, да Га на крст распну! Они не шћеше истине и Богопознања, него Њега, Истину и Свјетлост, облагаше, опљуваше, окривинше, у поругну порфиру обукоше, поругани Му скиптар у руке дадоше; трнову му круну на главу метнуше; на смрт га неправедно осудише; крстом га обременише, и њега, најправеднијег Судију, на њ неправедно распеше; и за воду жуч му дадоше; за ману оцтом Га напојише, и копљем Га прободоше, и источи из њега крв и вода.

О, ужаса и страхоте! Небо се згрозило од неправде људске, сунце се скрilo да не гледа безакоње, свијетом обладао мрак; земља се тресе од страха; градови се из темеља руше; гробови се отварају, и мртви васкрсавају; црквена се завјеса раскида на двоје, а пресвета Богомајка Дјева Марија сузе лије и нариче: Сине Мој љубезњејши, животе Мој, како умирајеш и! (Стих. Јутр.)

Ево вам до оvdје примјера, какве су послѣдице покварености људске! но дајте да се сад упитамо, да ли Срби стојаше уз премудрост Божију на крсту узвишену, или вољнији бише царству земаљскомт?

И српски народ имао је свој црни Петак! Царству његовом зашла је зора на Косову. Гријехови српски или искушење Божије намијенило Србину муке свакојаче, али српску побожност зацарену му у свијести, у срцу и души, од самог Бога преко највишег апостола Србина Светог Саве Немањића, никад и ништа не помути нити му љубав према Богу и Његовом духовном, блаженом и вјечном небесном царству, поколеба. Србин за небесно царство губи своје земаљско царство; јер:

„Полећела тица ластавица
 Од светиње од Јерусалима.
 То не била тица ластавица,
 Но то био светитељ Илија,
 Носи књигу од Богородице
 На кољено српском цар Лазару,
 У књизи му ријеч бесједила:
 „Царе Лазо од Србије главо!
 Ко ме ћеш се привољети царству?
 Ако хоћеш царству земаљскоме,
 Ти ћеш турску предобити војску
 На Косову пољу широкоме.
 Ако хоћеш небесноме царству,
 Хоће твоја изгинути војска,
 Земаљску ћеш круну изгубити.“
 Мисли царѣ мисли свакојаче
 На све мисли на једну јединице,
 И овако ријеч бесједило:
 „Боље ми је небесноме царству:
 Земаљско је царство замалено,
 А небесно вјечно и блажено.““ (Срп. нар. цјес.)

И царство српско пада, али за цијену Муратове главе, и најдивнијег војништва, што бјеше најљепши и најузданији урес Муратове круне; јесте, царство српско пада, али Србин не пропада!

Из крви јуначке, благородне и из ужасних мука свакојачких извијала се Србину слава иза славе, а свака слава завидна у очима цијелог свијета; из те муке и крви просијала два. . . . . алама, — са круном на Косову закопана... и трећи провирује, и заблистаће он при ускрснућу Лазареве круне, на Косову изгубљене, за вјечно блажено небесно царство, ако Бог да!

Није Србин заборавио на Бога, као мучитељи распетог Господа нашег и Спаситеља нашег Исуса Христа; није земаљско царство предпоставио небесном, него је он у својој најужаснијој муци, коју је умјела измислити и њом га мучити душманска злоћа, пјевао са светом својом православном матером црквом: Вседержителю вышній, въ любви твоей утверди мене, (прм. цјес. 3.

гл. 3.) и славио и величао пресвето име Божије као некад праведни Јов; ... пита више у борбу на смрт или живот летио је Србин и за Божију славу у чистоме слављу православљу, и поклич му никад није полетио са витешкијех побожнијех уста прије за земаљску славу, него за небесну: долом гором, пољем и ријеком одјекивало је из херојских груди српских бораца, најприје: „за крст часни“, па последије: „и слободу златну!“ ...

Праведни Јов хвалио је и славио Бога, и кад је изгубио силно богатство и пород свој, и кад је у болијести, и Бог га је оздравио и учинио га опет најбољијем и срећнијем човјеком..... И Србин је у својој муци своју љубав према Богу створитељу своје крвљу запечатио пјевајући са светом православном црквом: Сви бо согрѣшихомъ, но отъ тебе не отступихомъ. Тѣмже молимъ тя тріупостасне Господи, яко имѣяй властъ, созидаіе твое спаси отъ всякаго обстоянія. (Сјед. тројич. кан.) И Бог — слава Му! помога Србину, и не погину Србин на крваву мору, него србује и хвали се и слободом духа, свијести и савјести, и са самосталношћу, — и топлијем крилом своје најсветије православне матере цркве, која га је осветила и посветила, освијестила и одушевила за љубав и славу према пресветом и превеликом имену Божијем, и према свом миру и поносном српском имену, и он, као и праведни Јов изгледа и на још вишу снагу и моћ...

Србин је, дакле, стојао уз Премудрост Божију, на крсту узвишену, и волији је био небесном, него земаљском царству.

Но да ли ми њихови потомци, кост од кости српске, љубимо, Бога и ближњега свога, као што љубише и стари наши, а као што нам је то заповједио Господ Бог Спаситељ наш Исус Христос, ког за нас на крсту распета видимо?

Јесте, ми љубимо Бога и ближњега свога, али — али — не љубе Бога они, који се крсте и метанишу, а зло желе другоме; не љубе Бога они, који целивају свете иконе, али им уста заударaju лажима, псовкама и кривоклеством; не љубе Бога они, који криви и по хајтеру суд суде; не љубе Бога они, који краду; који облагују, завађају и напастују; не љубе Бога они, који сироте презиру; који чине издају и пријевару; који сиромашу не удијеле; који жалосне не утјеше; који болесне не посјете; који пар волова имају, а равнодушно гледају, да њива сусједа њиховог јалова стоји; ни они, који пуне дућане и ризнице имају, а сусједу своме не помажу, да и он заради, да се пошито прехрани. Јесте, љубазни моји, они не љубе Бога ни ближњега свога; они су Јуде Спаситељеве; они Му понављају ране на пресветом тијелу; они су Јуде својега спасења; они су грдила образа и подобја Божијег; они

су издајници своје домовине; и они, баш они газе по плочи, која покрива свету круну Немањића, и сметају, да онај трећи алем не опсјени свјетлошћу славе, величине и јединства раскомађено српство! Баш они несретници сметају, да се Српство не опаше узвишеном хришћанском љубављу и слогом, па да тако, као што рече св. велики јерарх Василије, буде и Српство: Тврдо као град, и као замандаљени двор. (Бес. Св. Василија Великог.) А сви они пожњеће пламен србје Божије и понијеће у гроб проклетство и анатему рода и племена српског, нам премилог имена.

Но има нас овдје таквијех, који нијесмо мирни са савјешћу за: пут Божије истине, љубави, слоге, мирољубља и домољубља, једном ријечу за узвишену и спасоносну науку Божију! Ох! на жалост, има нас! Па дакле излијечимо се, спасимо се! Поучавајте један другог; поправљајте један другог, будите мирни међу собом, исправљајте неуредне; утјешавајте малодушне; браните настапујуће; претрпите свакога; никоме зло злом не вратите; уклањајте се од сваког зла, учи нас св. апостол Павле (Солун. 5. 11. 13. 14. 15. 21.) Тако ћемо се спасти, тако ћемо прославити себе и своју раскомађену домовину, и бићемо усређени и похваљени. А то нам све није теже, него ли тици полећети на крилима. Тако ћемо угодити Богу и својој савјести.

Христос Господ опет ће доћи, да суди мртвијема и живијема; али незнамо дана ни часа, кад ће опет доћи, (Мат. 25 13). Али ако тако узрадимо, наћи ће нас приправне, и заиста олакшаћемо његове муке поднесене за ваше спасење.

Сви, који нечистоће грјеховне према Богу и ближњему, и према дужности за славу и напредак наше српске домовине осјећамо, оперимо ту нечистоту сузом искреног покајања, и завјетујмо се њему на крсту узвишеном Страдалнику, да ћемо грјехове врлинама надвисити, а Он је Свемогућ и Свемилостив, па ће црне грјехове наше убијелити, јер рече Он: И аще будутъ грѣси ваши яко багряное, яко снѣгъ убѣлю. (Прор. Ис. 1. 18). С таквим покајањем и приступимо целивати свето Христово распеће, и целив ће наш Он, најдивнији и најправеднији Мученик, примити свемилостиво. И пјевајмо ми њему сада и свагда до издиханија: Очисти мя спасе, многа бо беззаконія моя, и из глубины золь возведи, мољся: къ тебѣ бо возопихъ, и услыши мя, Боже спасенія моего. (Ирмос јутр.)

НЕШТО О ВАЖНОСТИ ЊЕГОВАЊА САМОРАДЊЕ ДЈЕЧИЈЕ НАСТАВОМ И ВАСПИТАЊЕМ С ПОГЛЕДОМ НА САМОРАДЊУ — САМОСТАЛНОСТ — НАШЕ ОМЛАДИНЕ.

Упоредо са најважнијим правилом методичким, да настава треба да буде истинита и подесна, да се примијени за живот, иде и ово правило: да настава треба да његује саморадњу — самосталност — ученичку. Ово се тим лакше извршује, што је саморадња урођена свакојем дјетету, а и да није, требало би, да се дијете навикне у саморадњи тако, да му то постане друга природа (*consuetudo est altera natura*). Но кад је овај дар већ урођен дјетету, треба га његовати наставом и васпитањем, т. ј. уздићи дијете до човјека, да постане разумно, самостално и слободно створење — једном ријечи — да постане *личност*. Саморадња је главни чинилац развијања човјечијег у сваком погледу, па према томе и културног напретка. У опште у свима школама: у малим и великим, средњим и највећим, а особито у народним, гдје спадају основне, средње и стручне — треба младеж настављати и васпитавати истинито и подесно, да се примијени за живот, а при томе ваљано одњеговати им саморадњу. Тако настављана и васпитавана омладина, усавршава се сама у својим струкама, сама долази доцније до њима непознатога, и на основу онога, што већ знаду, као и читањем, радом и испитивањем, упознаду се са онијем, што нијесу знали — то су даровити — талентирани људи.

У обичном говору за људе, који све лако схваћају, и који ванредно напредују у својим струкама, или занатима — каже се, да су таленти; но то не значи, да они људи, који тешко схваћају и слабо напредују у својим струкама, или занатима, да нијесу таленти — напротив и једни и други су таленти, само они први у много већој мјери, него ови пошљедњи. Другим ријечима: овим првим урођена је саморадња више, а и боље одњегована, него оним пошљедњим, а не да је једном урођена саморадња, а другим не; премда може бити, да је једнима одњегована саморадња наставом и васпитањем, а другим сасвим напуштена. Бива, да је некојима урођена и одњегована саморадња толико, да чине у својим струкама, или занатима нова открића и проналаске — то су геније — генијални људи.

Из реченога до сада види се: да је саморадња урођена свакојем дјетету, али не свакојем подједнако (отуда доцније

обични, шаленширани и генијални људи); да је саморадња узрок напретку човјечанства у сваком погледу, и свима проналасцима и открићима у свима гранама науке, индустрије и умјетности — у опште у свим гранама културе, — и да је од велике важности његовање саморадње дјечије наставом и васпитањем по основним, а доцније младежи и омладине по средњим и великим — у опште свим стручним и занатлијским заводима.

Да није овако, као што рекосмо, човјечанство би било увијек на једном и истом културном ступњу, јер тако би једна генерација — нараштај — примала од своје предходне генерације њену културну тековину онакву, какву је примила она од своје предходне генерације; а ова би је опет предала својој млађој генерацији онакву, какву је примила од своје старије генерације и т. д. Дакле кад не би било те урођене саморадње дјечије, и кад се ова не би наставом и васпитањем његовала — онда би човјечанство увијек било на једном и истом културном ступњу, па ма настава била истинита и подесна, да се примјени за живот. Јадна ли ти би била та култура и тај живот, кад би нам обоје то било, као и прве генерације, оне, по рачуну астронома, што је живјела прије сто хиљада година.

Да би то очигледније представили узвешемо, да је до данашње генерације додавала генерација генерацији дијамантско зрно и више ништа — данашња генерација имала би прије прах од тога дијамантског зрна, него зрна од зрна, а сасвим је вјероватно, да у току од сто хиљада година сад би се толико генерација пребацивала са тијем дијамантским зрном, да данашња генерација не би добила цијело то дијамантско зрно; — али, да је свакоја генерација, у толиком току година, додавала по прах дијаманта, да не говоримо колико по полу од тога зрна, или колико по цијело то зрно — ми би сад имали, да не речемо брдо, али би, бријег дијамантски. Из истог узрока ми сад немамо културу прве генерације, него много и много напреднију — управо мјесто дијамантског зрна, имамо бријег дијамантски.

Овај примјер преставља нам очигледно, да ступањ културе није био једнак код свију генерација у сва времена, нити код све омладине у једној генерацији; — значи, да се саморадња није његовала подједнако у сва времена код свију генерација, нити код све омладине у ма којој генерацији, па тако ни у данашњој. (Отуда сад неједнаки ступањ културе код извјесних народа).

Узмимо, да упоредимо ступањ културе код свију народа у једно и исто вријеме, па било у најстарије, старо, средње, ново,

или најновије — видјећемо, да двије, или три ласте не чине прољеће, па тако исто, да два, или три нешто културна народа не чине народно образовање. Строго узевши, ако једна народна школа у некој земљи не постизава свој циљ, не може бити говора о постигнућу народног образовања у тој земљи. Нема земље, или државе, па чак ни провинције, нити вароши, у којој све њене школе постизавају свој циљ, те према томе не може ни бити говора о савршеном народном образовању ма које земље, државе, провинције или вароши, као ни о савршеном општеном народном образовању. Може се рећи за овај, или онај народ, да је постојао извјесни степен културе, али никако да је савршено културан — у правом смислу те ријечи. Савремена педагогика и социологија иду на то, па како култура све више и више напредује јасно је, да ће у извјесном времену постићи ступањ, који ми сад тек замишљамо, али никад највиши, јер што је извјесни народ на вишем ступњу културе, тог је народа и виши културни циљ. Саморадња је главни узрок, што се културни циљ не да постићи, а, као што смо видјели, саморадња једино и чини, да се постизава културни циљ.

Узмимо све народе у старом вијеку видјећемо, да они нијесу имали народних школа у данашњем смислу, па нијесу ни постављали циљ народној школи, који ми данас постављамо, неки пак нијесу имали никаквих школа, те историја и не зна за њих. Код Шпартанаца и Индијанаца било је образовање политичке, војничке и етичке природе без литералне наставе, и то, за извјесне — отменије сталеже. Они, нијесу као што се види, постављали циљ опште народно образовање, па ипак сасвим је природно, да образовање овакве природе образује у Шпартти овако угледне карактере, храбре војнике и патриоте, које нам Историја износи. Атињани и Римљани имаху боље школе — у њима се ваљано његоваше основна настава, али бијаху слабо распрострањене и само за мушки пол. Ни ови, као што се види, нијесу постављали циљ опште народно образовање, па ипак сасвим је природно, да образовање онакве природе, као што бијаше у школама код старих Атињана и Римљана, — створи онолики број физично и морално развијених људи, а при томе чувених вјештака и говорника, које нам стара историја тих народа не може да нахвали довољно. Китајци и Јапанци имали су школе приближно у данашњем смислу народних школа и циљ им је био опште народно образовање, те је сасвијем природно, што се у најновије вријеме тврди, да су још у ста-

ром добу знали ти народи за артију, стакло и барут, а што се у Јевропи открило тек у почетку новог вијека.

У средњем вијеку у Јевропи биле су народне школе искључиво у рукама свештеничким, и то за црквене цијељи, те није чудо, што су се баш у томе вијеку појавили „крсташки ратови;“ што се скоро била дигла сва Јевропа, да ослободи Христов гроб; — што је образовање такве природе створило такве вјерске фанатике, који су са усијатим гвожђем направљали на своме тијелу крстове; — раздавали све своје имање, па ишли у крсташке војне и тамо скапавали; или који уштеђивали су од својих уста и уста својих породица, па куповали „индулгенције“, да откупе од гријехова себе и своје миле и драге. На појединим пак мјестима у овом вијеку подизате су биле школе, којима је био циљ, који и данашњим школама, али су ове пале под притиском силе, која се противила јавној настави, па ипак биле су те школе узрок, што се у овом вијеку појавише неколико карактера, као Тецељев и других.

У новије вријеме постале су праве народне школе, — и то вријеме обиљежено је са многим проналасцима и открићима у свима гранама културе.

У старом вијеку, као што смо видјели, само неколико народа имали су школе и тима бијаше неједнак циљ. Једини Китајци и Јапанци имали су школе нешто налик на данашње школе и био им је циљ опште народно образовање, па бијаху и напреднији онда од својих савремених народа. Већи пак број народа не имађаше никаквих школа, те је и историја тих народа тамна, незнатна и проста, као што су и ти народи били незнатни и прости. Према овоме видимо, да је степен културе у старом вијеку био веома низак и да настави није био циљ опште народно образовање.

Сад да видимо, како се његовала саморадња у омладине по школама оних неколико народа старог вијека, кад знамо, које су природе била образовања у школама код којег од поменутих народа, а знамо и начин, како се гдје настављало и васпитавало. Шпартанска историја пуна је примјера, да је у њој нараштај натјецао нараштај у патриотизму, моралу и војничкој мудрости и вјештини — значи, да се је саморадња младежи у тим школама ваљано његовала наставом и васпитањем. Код Римљана, а особито видимо то код Атињана у још већој мјери. Њихови нараштаји натјецали су се у свему, а особито у вјештини архитектуре, да су били дошли у томе до највећег степена. — Нараштаји свих народа у овоме вијеку куд камо су од њих

на nižem stepenu. Код Китајаца и Јапанаца, да се је успјешно његовала саморадња наставом и васпитањем свједочи нам то, што су они учинили још онда поменућа открића, која су се у Европи открила тек у почетку новогa вијека.

Према овоме јасно је, да се је по школама свијех поменутих народа ваљано његовала саморадња, ма да настава и васпитање нијесу били као у овоме вијеку, него куд камо назаднији, и ма да тим школама није био биљ опште народно образовање; а што је доцније почео отпадати ступањ културе код тих народа, знак је, да су најприје занемарили његу саморадње код омладине наставом и васпитањем, а доцније морала се мало-по-мало занемарити и сама настава и васпитање.

Према овоме видимо, да онамо, гдје се настављало и гдје се сад наставља истинито и подесно, да се примијени за живот, гдје се васпитавао и гдје се васпитава правилно у сваком погледу образовања, а при томе, гдје се брижљиво његовала и гдје се и сад његује саморадња у омладине — тамо је омладина била самостална, а гдје је, као што рекосмо, тамо је самостална и сад. Код те омладине је образовање, које су добили, као њихова лична својина, тамо је било и бива сваким даном нових открића у науци, нових проналазака у индустрији и угледних и стварних свједочанстава правог патриотизма вјере и морала. — За примјер у старо доба ето нам Грци, Римљани и Китајци, а у средњем од о наших Дубровчани, а у најновијем сви западно-јевропски народи, и многи други. У противном случају, гдје се, као што рекосмо, не наставља и васпитава, и гдје се не његује, као што треба саморадња у омладине, тамо омладима нити је имала, нити има самосталности; тамо нити има, нити је имало каквог напретка у индустрији и у опште у култури и образовању. Најкраће рећи: Тамо пас (нараштај) јео је и једе труд пређашњих вијекова, као што Њаз-Пјесник рече — разумије се једу и користе се онијем, што су им пређашњи нараштаји зарадили, и у опште напреднији од њих прибавили. Тамо, што је год та омладина прибавила наставом и васпитањем, то није, као њихова лична својина, него туђе, па то наскоро и изгубе. — За примјер ето нам Персијанци у старом вијеку, Римљани у средњем вијеку, и Турци у најновијем.

Савремена педагогика вели, да би стала овоме на путу: *Човјек је најкомбинованији створ, те се с дјештом не смије поступати као са каквом простом једноставном ствари, да му се пружа све оно, што се нађе за добро, а он да то прима и губи.* Заиста не, кад је његова саморадна од онолике важности, него требало

би, да се мора заклети сваки васпитач — наставник, било мале или велике, било средње или највеће школе (завода): да ће његови васпитаници бити лица наставе, лица, која ће се развијати изнутра — дакле самостално, лица, која ће својим сопственим гледањем, слушањем, посматрањем, испитивањем, мишљењем, хоћењем и радом постићи ону образованост, коју мало прије рекосмо и коју Фихте препоручује, која је не само лична својина дјетета, него и саставни дио његове личности.

Ријека, 27 марта 1896 г.

М. Ђуришић, учитељ.

***

О ВАСПИТАЊУ ДЈЕЦЕ МИСЛИ СВ. ЈОВАНА ЗЛАТОУСТОГ.

преводи с руског **Косто Лучић**, учитељ

(Свршетак)

34) Кад би ми хтјели своју дјецу образовати, почевши још из првих дана њиховог живота, а предавши их онијема, који желе дјецу васпитати, они би савршено могли и заузети прво мјесто у животу; због тога што Бог не би презрео нашу срдачност и ревност, него би простро своју руку и упутио је на њихово савршенство.

А кад његова рука учествује, тада није могуће немати успјеха у дјелима, или боље рећи није могуће не достићи до највећег блијеска и славе; само треба испунити оно, што се од нас захтијева! Кад су и жене могле умолити Бога, да им Он поможе у васпитању њихове дјеце, тим прије могли би ми то учинити, ако би хтјели. Да не бих одвећ много дуљио, шутке ћу прећи преко осталијех жена, премда бих вам могао многе показати, него ћу вас само упозорити на једну.

Била једна Јудејка — Ана.

Ова Ана роди једног сина и већ се није надала, да ће имати другога, због тога што је и тога једва добила послје многих горких суза, из узрока тога што бијаше нероткиња. Премда је њу често злостављала њена комшиница с тог узрока она опет није поступила тако, као што ви поступате, него добивши тога сина, држала га је до онога времена, доклен му је била потребна материнска храна. А како се он

кроз врло кратко вријеме нуждавао у тој храни, она узевши га, одмах га је посветила Богу, и није молила, да јој се врће у родитељску кућу, него га остави да непрестано у храму Божијем обитава. А ако је кад, по материнском осјећају, зажељела видјети га, није га к себи дозивала, него је она сама са оцем ишла к њему, и већ с њим се опрезно обходила, као са принесеним даром Богу на жртву. Због тога младић је постао тако знаменитим и великијем, да кад се Бог разгњевио на јудејски народ за његова крајња неваљалства, те није изрицао пророштва, нити им откривао тајна, он умилостиви и умоли Бога, да опет то дарује Јудејцима, што им је давао и прије, и да им обнови украћена пророштва. То је он учинио док још није био у зреломе узрасту, него још док бијаше мало дијете.

И глагољъ Господенъ, говори св. писмо, бѣ честенъ въ тия дни не бѣ видѣне носилаемо. (Цар. 3. 1.) а међу тим њему (Самуилу) је Бог често откривао вољу своју. Ушљед тога је корисно вазда на дар приносити Богу своје имање, и одрећи се не само од ствари и новаца, него и од саме дјеце. Јер ако нам је то наређено из однопаја према нашој души (Мат. 10. 37), тим већма наређено нам је из односа ка свему осталоме. Ово је учинио и патријарх Авраам, или — боље рећи — много више од овога; због тога је и стекао сина са великом славом. И заиста онда баш и имамо дјецу код себе, коју поклонимо Господу. Јер Он ће их много боље од нас сачувати, због тога што се већма о њима стара. А зар не видите да овако бива и у богаташким домовима?

И тамо се ниже слуге, које код својијех кућа живе, не уважавају и немају никакве власти; а оне (слуге), које саме газде узимљу у њихових очева, и којијема они одређују службу, па постављају их чуварима њихова имања, користе се већом наклоношћу и слободом, и толико су славнији од својих садругова слуга, колико су славнија господа од слуга. Дакле, ако су људи тако добри и снисходљиви својим слугама, њима је много више неограничена Благост, т. ј. Бог.

35) Допустимо дјеци, да служе Богу не само уводећи их у храм, као Самуила, него их упутимо на само небо да Му служе заједно са анђелима и арханђелима! А да ће заиста они, који су се таквој светој мудрости одали, Богу послужити заједно са анђелима, то је очевидно за свакога. Осим тога такви ће људи са великом снагом заштићавати не само себе, него и нас. Јер, ако су нека дјеца добила од Бога помоћ ради својих очева, тим прије могу је добити очеви рад своје дјеце; то је

ушљед тога, што у првом случају с правом дјејствује само начело природе, а у другом и васпитање, које је много пре-тежније од природе. И оно и ово доказаћу вам примјером из св. Писма. Тако цара Језекију врлог и богобојажљивог цара, но који не имађаше смјелости да стане на пут пријетећој му опасности, спасао је Бог за врлине његовог оца, као што он сам говори: „...И бранићу тај град, и сачуваћу га ради себе, и ради Давида слуге својега!“¹⁾ А апостол Павле у посланици к Тимотију рекао је о родитељима: „жена..... ће се спасти рађањем дјеце, ако остане у вјери и у светињи с поштењем!“²⁾

Св. Писмо хвали Јова, како за то што он: „бъ человекъ истиненъ, непороченъ, праведенъ, благочестивъ, удаляйся отъ всякия лукавья вещи (Јов. I. 1.) тако и за „попеченіе о дѣтяхъ,, (ст. 5). А то „попеченије“ није се састајало у томе, што би им сакупио и стекао богаство, нити у томе, како ће их учинити славнијема и знаменитијема; него у чему?

Послушај, што говори св. Писмо:

„И кад би се обредили гозбом, пошљахше Јов и освећи-ваше их, и устајући рано приношаше жртве паљенице према броју свијех њих; јер говораше Јов: „може бити да су се огријешили синови моји и похулили на Бога у срцу свом.“ (Јов 1. 5).

Па какву ћемо, дакле, ми наћи извину кад тако немар-љиво поступамо? Јер онај, који је живио прије благодати и прије закона, и који не чу никакве поуке, кад имађаше толику мисао о својој дјеци, да је дрхтао и од њихових тајних грије-хова; а ко ће оправдати нас, који живимо у доба благодати, и који имамо толико учитеља, примјера и савјета, а међу тим не само што се не бојимо за њихове тајне гријехове, него не обра-ћамо пажње ни на јавне, па не само што ми пажњу не обра-ћамо, него се противимо и онијема, који би их жељели попра-вити?

И Аврам, као што прије рекох, одликовао се је између осталијех и том врлином.

39) Тако, дакле, имајући толико примјера, приуготовља-вајмо Богу богобојажљиве слуге. Кад се онај, који сина васпи-тава за браниоца градског, или га спрема за војника царског,

1) (4 цар 19 34.)

2.) (I Тим. 2. 15).

ако у почетку њиховог првог живота одредимо им умјесне границе, у пошљетку нећемо се нуждавати у великим упињањима, да их савладамо; него на против, код њих ће се обичај прелити у закон. Не дозвољавајмо им да чине оно, што им је пријатно, те је у исто вријеме и штетно, немојмо им угађати, јер су то дјеца, него поглавито пазимо, да их сачувамо у поштењу. Јер то више но ишта друго чини штету младости. О овоме боље, но о другом дужни смо се бринути, на ово морамо обраћати највећу нашу пажњу.

Брзо ћемо да их женимо, да би се они, имајући чисто и и непокварено тијело, сајединили са својим невјестама; јер особито таква љубав бива пламтећа.

Ко је био поштен до женидбе, тај ће тим прије такав остати и послје женидбе; а, напротив, ко се научио до женидбе тјелесном уживању, тај ће и послје брака то исто чинити; јер је казато у св. Писму; „Человѣкъ блѣднѣ всякъ хлѣбъ сладокъ (сир. 23. 23). Због тога се и вијенци на главе полагају — у знак побједи, да они, не будући побијеђени, ступају у брачни живот, и да нијесу савладани страстима. Ако се који предао тјелесним страстима, и одао се блуду, како он може послје тога имати вијенац на глави, кад је он побијеђен? Ово им добро разјаснимо, да запамте, страшимо их, пријетимо њима, да не чине то, или томе што слично.

CRNOJEVIĆ

38 Нама је велики дар повјерен — дјеца. Због тога треба нам о њима и старати се, и све начине треба нам употребити, да их лукави не би могао плијенити; међу тим код нас бива све обратно. Ми употребљавамо сва могућа средства, како би нам имање било добро, и како би га повјерили добром и трудољубивом човјеку, да га умножи; а да би сина сачували у поштењу, и да би га предали таквом човјеку, који би га могао сачувати, не обраћамо пажње, и не гледајући на то, што је ово имање драгоцене од свијех осталих, рад којег можемо добити и остала блага. Ми се старамо, како ћемо им стећи више имање, а о њима самима — не! Прије треба образовати душу у свог сина, а имање ће он сам стећи. Ако душа буде хрђава, он никакве користи од новаца имати неће; а, напротив, ако се буде правилно одгајила и образовала, сиромаштво јој ништа нахудити неће. Желиш ли, да ти син богат буде? Научи га да добар буде! Јер је за дјецу, која нијесу добила правилно васпитање, сиромаштво много боље од богатства. Због тога што прво, т. ј. сиромаштво, и мимо њихове воље уздржава их у

границама доброте и врлина; а друго, премда би који и желио да такав остане, не дозвољава му живјети поштено, него га стропошта и увуче у безбројно мноштво погрешака.

39. Ви, матере, више свега пазите на кћери; јер то старање о њима није за вас тешко. Пазите на то: да сједе дома, а прије свега научите их, да буду богобојажљиве, да буду скромне, да презиру новце, и да се одвећ не брину о кицошима; а тако их и удавајте. Ако их тако изобразите, не само што ћете њих спасти, него и мужа, који је узме, па не само мужа, него и дјецу, и не само дјецу, него и унуке. Ако буде коријен добар, и гране ће бити добре и боље ће напредовати, а за све ово добићете награду.

Због тога треба да се старамо о богатству не само једне душе, него о богатству многијех кроз једну. Дјевојке су дужне при ступању у брак из родитељске куће тако излазити, као што мегданције с мегдана излазе, т. ј. оне морају знати сву науку, помоћу које би могле, слично ускви, сву замјесу до сопствене љепоте узвисити.

40) Тако исто и синови опет морају бити скромни, како би их могли што прије познати по њиховом поштењу и нарави, те да би и они заслужили велику похвалу не само од људи, него и од Бога. Нека се науче да буду уздржљиви, да се чувају од непотребних ситница, да буду смишљени, да буду њежно љубећи, и на пошљетку да се науче покоравати се властима. Само таквим начином они могу прибирати својим родитељима велику награду; а тада ће све бити упућено к слави Божијој и нашем спасењу у Христу Иесу Господу нашем, с којим нека је Оцу заједно са Св. Духом част слава и држава сад и свагда и у вијек вјекова: Амин.

ЦРКВЕ СВ. ЈОВАНА И СВ. СПАСА У КРТОЛИМА.

Црква Св. Јована у селу Ђурашевићима диже се на једној узвишици, одакле се ужива красан изглед на питому равницу кртолеско-грбаљску и на плаву ловћенску косу.

Црква је малена, има полукружну апсиду, звоник на преслицу су три окна и доста пространо гробље, заокружено ови-соким видом.

Сазидана је 1776. год. и освећена од црногорскога митрополита Саве Петровића-Његоша. Звоник је обновљен 1861. г.

На истој узвишици уздиже се римокатоличка црква Св. Ивана, а у наоколо неколике гомиле, од којих је најзнатнија она до црквене ограде, која има у периферији какових 80 м.

Близу цркве Св. Јована, у једној ували између села Миловића и Богшића, бијаше некад заселак Лучићи, тако назван по браству Лучићима, уз које становаху браства Брајковићи и Дабулиновићи. Та се три браства давно истрачише.

На црквеном иконостасу знатне су двије престолне иконе.

Ону, која представља Спаситеља, приложио је Перо Лучин Клакор 1776. г., како запис на истој казује. На икони Богоматере има запис исте врсте и подолу на Спаси: Сїю иконѣ приложи монахїа настасїа сатвори себе прѣсвѣтїи ѿсвѣтїи вѣчни помень вѣг дѣлрости а ѿ с (1776.)

Једна икона, која представља Богоматер, а око ње Архангели Михаил и Гаврил и Св. Сава, има запис са именом живописца: рѣка грѣшна хрѣта даскаль рафаилопича народни зографъ ѿ рисна. а ѿ к (1820.)

Врло је вјешто израђен антимиc ове цркве, на коме је представљен Христов гроб (σπίταφιός ορθιός) и Св. Тројица (и άγία τριάς) По дну антимиcа ниже се грчки, горњи, упоредо са српским, доњим записом, који гласе:

Παρά · χρ · ζεφ · Го · νοι: Ζω: ιωε Ιαμρ . . .

ѿ · хри · жеѣ · Ια . . ρас окш · зѣг.

Антимиc је дакле израдио прије какових 150 година познати писац Стематографије, Христифор Жефаровић, илирско-рашки зограф.

По дну почетних листова једнога Службеника, који је штампан у Москви 1753. г. има запис: Єлисаветѣ петровна смиренномѣ митрополїтѣ черногоорскомѣ скендерскомѣ и приморскомѣ трона

сербског ~~ѣпарх~~ вasilije петровичъ въ лѣто аѣнг, генвара к въ моске за послужение служби Къне рождѣствейкаго монастира Цетинские митрополѣи.

У гробљу су најзватније двије поклопнице, које су биле купљене и пренесене у најновије доба из Пераста. На једној је резан грб са птицом, па рука с мачем, полумјесецом, мртвом главом и три шестероугаоне звијезде. На поклопници је резано име : MARCOSEVICH.

Лице друге поклопнице носи такође емблематске резбарије и запис : MATTHEI TRIPHONI PEROEVICH DICTI STOCANOVICH · ERED · · · · SVORV · MONVMENTV · M · D · C · LXIV.

Поклопница је некад припадала Перојевићима — Штукано-вићима, који су били једна од дванаест перашких (dodici Casate).

На црквеном печату резан је лик Св. Јована и кратице [о] па запис : правосл. вост. парох. Ђурашевићка.

О овој цркви има података у Шематизму Бок.-Дубр.-Спич. Епарх. за г. 1879.

Св. Спас (Вознесеније) је саборна црква опћине кртољске, у селу Миловкићима у средини међу кртољским насељем. Средње је величине, има полукружну апсиду и звоник на преслицу су три окна. Сазидана је 1767. године. Год. 1796. саби-рала се је овој цркви милостиња по препоруци црногорскога митрополита Петра I. Петровића-Петсона.

Опћина Вознесенска у листинама прошлога вијека значи колико и опћина кртољска. На сребром окованом штапу кртољских начелника резан је запис из почетка нашега вијека : комѣнта · кртолк · ѡ · вознесенн · христова · г. 1804.

У првој половини 17. в., раније него ли је сама црква сазидана, погинуо је на томе мјесту поп Вукић Стегић, бранећи се од турске најезде.

На зиду просхомидије, која је живописана престављена је Богомати са Христом у крилу, а по странама Св. Арх. Михаил и Гаврил.

Сачувана су два старија иконостаса, урешена резбаријама.

Антимис је израђен „повељенијем Императрице Јелисавете Петровне“ у Русији, прошлога вијека. На њему је запис : си стѣ антѣанск хрома старе вознесенн ѡ кртоле. амаз (1837.) Уз запис су побљежена имена ондашњих тудора и попа Ника Костића.

Као црква филијална Св. Спас потпада под парохију Радовићку.

показују каквоћу ствари и лица, који се именицама именују — ти? — Па шта су то придјиви — ? (— то су ријечи, које показују каквоћу ствари и лица, које се именују именицама.) —

Кажи име једне школске ствари — ти? — ²⁾ А каква је клупа по боји — ? — Шта је ту она прва ријеч — ти? — По чему познајеш, да је то „именица“ — ? — А шта је ту она ријеч, што показује каква је клупа — ? — А по чему знаш, да је „придјев“? — Изговори сад то у реченицу — ти? —

Овако треба анализовати више примјера и захтјевати од дјецe, да нађу по једну именицу с придјевом и изговоре у реченици, па онда питати по наведеном, те одређивати, што су именице, а шта придјиви, и по чему се познају прве, а па чему друге ријечи. ³⁾

2) При свршетку треба цијело предавање поновити, држећи се строго пређашњег поступка, како не би било у понављању пропитивања разлике. К.

3) И најпријед ћемо доносити слична предавања из разних предмета, па ако ко од господe учитеља хтједне ова предавања критично, а посве објективно проиратити, радо ћемо доносити у нашем листу. У.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE

ЉЕТОПИС ЦЕТИЊСКЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ — МУШКЕ
И ЖЕНСКЕ — ДО 1885 ГОДИНЕ. ¹⁾

У историји Црне Горе не спомиње се нигдје о правој школи — редовној основној, да је на Цетињу у стара доба постојала; осим толико се зна, да је основну школу и њену — у неколико задаћу, овђе, као и свуђ код српског народа, замјенивао и вршио цетињски манастир, у коме су се вазда по неколико младића, уз свештенике, приучавали читати, писати и црквене обреде вршити; те толико спремлени произвођени су за свештенике. Тако је било стање цетињске основне школе све до 1833 године; али поменуте године владика, уједно и Господар Црне Горе Петар Петровић II (Владика Раде) оснује прву и праву основну школу на Цетињу, коју смјести у мана-

1) Љетопис овај почео је писати г. учитељ Симо Мартиновић и у њему је, као што сам г. Симо каже, „уведено све, што се тичало поменуте школе, у највећој потпуности и вјерности од њеног постанка на цетинју до 1885 године.“

стирско здање; а за учитеља те школе постави Пера Ђирковића которанина. Тај Петар Ђирковић учитељствовао је до године 1837; а тада школа због рата прекиде свој рад.

Године 1838 — одма по свршетку рата отпоче школа опет свој рад, те за учитеља постављен буде Лазар Влаховић из Баната, који је врло способан учитељ био, јер је учитељску школу свршио у Сомбору; но овај у брзо буде у другу службу државну премјештен, те на његово мјесто постављен буде тадашњи архимандрит цетињског манастира Петроније Лујановић 1841 год, који је врло кратко вријеме ту службу учитељску држао.

1842 године — посље Петронија именован буде за учитеља Тодор Иванчић, који је учитељствовао до године 1847.

По одласку Иванчића постављен буде за учитеља Ђ. Срдић, који није овдје остао, него је премјештен на Добрско село и тако прекиде рад школе за неко вријеме.

Године 1854 Књаз Данило Петровић заведе опет школу, а за учитеља истој постави тадашњег архимандрита Никанора, који је доцније постао владика Црногорски. Но кад се Никанор завладичи тада за учитеља би постављен Антоније Мазура, који бијаше доста добар учитељ, али у брзо буде дигнут с учитељства.

1857 године, по одласку Мазуре, дође за учитеља задарски семинарист Ђакон Стеван Петрановић, који бијаше врло вриједан човјек и који жељаше, да унаприједи цетињску школу, те да ју подигне на виши степен, као што и учини, основавши петоразредну основну школу, уврети у њу предмет задарске семинарије, како би што ваљанији свештеници из ове школе излазили. Али није био срећан да доврши засновато дјело, него због некаквих околности мораде оставити Црну Гору 1860 год.

По одласку Петрановића 1860 године Књаз Данило I. позове призренског учитеља Николу Мусулина, који је врло кратко вријеме на Цетињу учитељевао.

Кад ступи на владу Књаз Никола I. тада постави за учитеља цетињској школи попа Стевана Капичића над III и IV разред и ђакона Филипа Радичевића над I. и II разред, који је доцније т. ј. 1862 год. именован за учитеља, а до тада је школу држао сам поп С. Капичић, који је с ђацима учествовао у рату 1862 год, носећи пред својим ученицима црквени барјак, чинио је јуриш на турке на Расиној главици у Бјело-

павлићима. Поменута два учитеља били су до године 1865 и за њихова времена бијаше главни школски надзорник архамандрит Никифор Дучић. Са С. Капичићем и Ф. Радичевићем 1864 год. бијаше учитељ и Филип Поповић.

Доцније 1865 г. буду позвани за учитеље задарски гогослови: Божо Новаковић, који би именован за учитеља I-ог и II-ог разреда и Михаило Мршић на III и IV разред. Ово су први учитељи, који су дали ваљан покрет Цетињској основној школи, почевши да раде свјесније и методичније од свијех предходника својих и с овијем учитељима почела су ђеца у Црној Гори учити читање по звучном начину. Ова два учитеља учитељеваше до 1867 год., а тада оставише учитељство и пођоше да продуже науке.

Године 1867 — по одласку Новаковића и Мршића цетињска школа доби нове учитеље и то: Шпира Ковачевића и бившега приђе учитеља ђакона Филипа Радичевића и Ђуро Поповића, који заједно учитељеваше ову годину, а год. 1868 учитељевао је над четири разреда сам Шпиро Ковачевић.

1868—1869 год. опет су била три учитеља: Ш. Ковачевић над III и IV раз., Ђуро Поповић над II раз. а Ф. Радичевић у I разреду.

1869—1870 г. ђакон Радичевић држаше I. раз., Ђуро Поповић II. а Димитрије Анђус III и IV разред; а Шпиро Ковачевић (доцније надзорник школски) буде премјештен у богословију за учитеља, јер се те 1869 год. бјеше основала прва богословија на Цетињу.

1870—1871 г. пошто тадашњи учитељи: Димитрије Анђус пође у Русију на продужење наука, а Ђуро Поповић би премјештен за учитеља у Црмницу, то цетињска школа доби новог учитеља Гавра Пешића родом из Војводине, који учитељствоваше у III и IV разр. а над I и II разредом оста дотадањи учитељ Филип Радичевић ђакон. Ова два учитеља држали су школу за двије године т. ј.: 1870—71 и 1871—72 шк. г.

Године 1872—3 учитељи бијаху: Димитрије Ђурић Пећанин на I и II разредом, а Вуко Поповић Куч на III и IV р.

Године 1872 постављен би за главног школског надзорника Шпиро Ковачевић над свим Црногорским школама дотадашњи професор богословије и држа ту дужност до 1876 год.

1873 и 1874 године у I-ом и II-ом разреду заостаде дотадањи учитељ Димитрије Ђурић, а учитељ III и IV разреда

трошку под руковођењем капетана цетињског Ника Станкова Мартиновића, који у исто вријеме бијаше мјесни школски надзиратељ.

Учитељи за више наведену школску годину одредише се ови: Ђуро Поповић за I-ви разред, а Симо Мартиновић II. III. и IV-ти разред.

Године 1880—1881 учини се велика и знатна оправка истог школског здања о трошку Општине Цетињске, а под руководством управитеља вароши Цетиња Томаша Вукотића, који бијаше одређен за мјесног школског старатеља (надзорника.) Та оправка била је у томе, што су цио зид, прозори, кров, врата и подови измијењени и у ред постављени. Поменуте године за учитеља одређени: за I. раз. ђакон Ф. Радичевића, за II-ги Симо Благојевић, који не издржа цио школски течај, него би отпуштен, а за III. и IV. раз. Симо Мартиновић.

Године 1881—1882 по одласку гл. школског надзорника Степа Чутурила одређен буде на његово мјесто Симо Матавуљ, који је ову дужност привремено за 1. годину отправљао т. ј. до 1882 године.

За годину 1881—82 учитељи су били Јово Љепава за I. раз; а за II. раз. Андрија Кнежевић, који недоврши цио школски течај, него би отпуштен, а његов разред прими Јово Љепава; а за III. и IV. раз. Симо Мартиновић.

Године 1882—1883 бијаше глав. школски надзорник Симо Матавуљ, а 1883 у септембру мјесецу би одређен за главног школског надзорника дотадашњи учитељ Ђуро Поповић. Те исте јесени би одређен за школског старатеља (мјесног школског надзорника) цетињски кмет и официр Шпиро Поповић, који се одма обрати на школу, те јој знатне оправке учини отворивши велика врата, да се улази у школу с улице и друге поправке на школском здању. За горе наведену школску годину учитељи су били: у I. и IV. раз. Јово Љепава, а у II. и III. раз. Симо Мартиновић.

1883—84 школске године бијажу учитељи у I. раз. Никола Чаловић, у II. и III. раз. Марко Лековић, а у IV. раз. Симо Мартиновић.

1884—1885 за I и II раз. учитељ бијаше Никола Чаловић, а за III и IV. Симо Мартиновић.

1885—86 школске године учитељи су били за I. раз Никола Чаловић — до 1 Јануара 1886 године, а тада се произведе за

свештеника, те напушта школу, а на његово мјесто одређен буде Јошо Поповић привремено. За II и $\frac{1}{2}$ трећег разреда дотадашњи барски учитељ Непо Зековић, а за IV и $\frac{1}{2}$ III раз. Симо Мартиновић.

Године 1872 Јелена Вицковић родом из Котора дошавши на Цетиње прва почне држати бесплатно женску основну школу, коју је тако без ичије награде у својој кући приватно подржавала скупљајући сиромашне ђевојчице и учећи их ручном раду, читању и писању све до 1874 године; а тада, увиђајући држава да је таква школа потребна, отвори јавну женску основну школу и поче учитељицу плаћати. За учитељицу исте школе буде одређена дотадања добровољна учитељица Јелена Вицковића, која је све од тога времена без прекида учитељевала, па учитељује и сад. Здање је за женску школу од 1878 године заједно с мушком осн. школом; а до тада по вароши узимала је разне куће под кирију општина, а плаћала је државна каса.

— 48 —

Ц В Ј Е Т Н И К   Д У Х О В Н И.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE

СРБОСЛОВЕНСКИ
Вазлюбљиви искреняго твоего, яко самъ
себе (Матей XXII. 39.)

О љубави према ближњему.

Љубав к Богу и љубав к ближњему — тијесно су међу собом скопчане, да једна без друге бити не може, колико тијело без душе.

Ко Бога љуби, тај љуби и сиромаша и ближњег, и ничему туђему не завиди, него се радује њином напретку.

Ко говори да љуби Бога, а сиромаша не помаже — колико може — него му страда на вратима, а он све то зна и види, тај себе ласка, да он Бога љуби, — не љуби Га, јер је Христос казао: „понеже не сотвористе единому сихъ меньшихъ, ни мнѣ сотвористе“ (Матей 25. 106, 45) (Цр.)

Ко љуби ближњег, тај љуби и Бога, и друкчије немогуће је Бога љубити: „Ибо не любий брата своего егоже видѣ, Бога, егоже не видѣ, како можеть любити?“ (I. Јован, 4. 20) (Цр.)

Није довољно љубити ближњег само празнијем ријечима, без икакве друге помоћи: „Чадца моя, не любимъ словомъ ниже языкомъ, но дѣломъ и истиною (I. Јован. 3 18) (Цр.)

Ко истинитом љубављу не љуби ближњег, тај се управо не може назвати, а и није прави хришћанин, јер Христос говори: „о семъ разумѣють вси, яко мои ученицы есте, аще любовь имате между собою“ (Јован. 13—35) (Цр.)

Ко љуби Бога, тај љуби и ближњега, а ко љуби ближњега, тај љуби и Бога (III. р.)

Свети људи били су богољубиви, али су били и човјекољубиви више, него други људи.

Ако љубиш Бога, то дужан си љубити и онога, кога Он љуби; јер ако ми љубимо некога, то љубимо и онога, кога тај љуби (Св. Тих. Задон.)

Дужни смо имати братско срце према ближњему, јер Бог има очинско срце према свијема нама (Прот. П. Соколов.)

Љуби и поштуј Бога у Њему Самоме, и у свијема онијема, који носе на себи Његов „образъ и подобіе“ (Филарет Архиеп. Черниговски.)

Ако је твој ближњи, по твојему мишљењу, и недостојан твоје љубави, али је достојан Христос, који је своју крв за њега излио (св. Тих. Зад.)

Зашто ти одричеш љубав ближњему, кад му Христос није својим животом одрекао?

У Христа не вјерује онај, који Га не љуби; а Христа не љуби онај, који ближњега не љуби.

Никад те понизити неће то, што ћеш ти указати љубав ближњему, па буди он стајао и на много нижем степену од тебе образованости, звања, стања, наравствености и т. д. него ћеш се понизити, ако му не укажеш.

Вазда нам је ближњи онај, који се нуждава у нашој помоћи (Прот. И. Толмачев).

Ко не помаже другоме за то, што је тај Јеврејин, Турчин или лутеранин, тај није хришћанин (Он).

Ако хоћеш да ближњему разумијеш — говори нам српски народ — тури руку на своју душу, на разуми, како би ти било, да си на његовом мјесту.

Не ради и не жели другоме, чега себи не желиш. Боли те кад ти се ко подсмјехује: ни ти се дакле не подсмјехуј другоме (Филарет Архиеп. Черниговски).

Тешко ти је, кад те нико не жали у нужди и не помаже ти: хитај вазда и олакшај тугу и нужду ближњему (Филар. Архиеп. Черниговски.)

Желиш ли да те љубе људи? — љуби и ти људе. Желш ли, да ти сви људи желе и чине добро, без разлике? — чини и жели и ти људима. Ако ти је пријатно и мило, да с тобом се свако кротко и благо обраћа — буди и ти сам благ и смирен према свакоме (Филарет. М. Московски.)

Јединствено срество, да о теби људи добро говоре, то је бити добар према њима.

Будимо према самим себи неумоливи, а снисходимо и према онијема, који умију само праштати (Плиније млађи).

Немогуће је, да нас свако љуби, али је могуће, да ми љубимо свакога.

Љуби грешника — а само гријех његов не навиђи (св. Исак Сирин.)

Не тражи своје користи са штетом другога.

Злоба сама себе квари (Златоуст.)

Ко увриједи ближњега, увриједио је тим и Бога, који га је створио.

Не навлачимо нашом неправдом — према ближњему — на себе срџбу Божије правде (Филар. Архиеп. Черниг.)

Не треба да гајимо ненавист према ближњему ради љубави нас самих.

Несрећнији је онај, што му се нико не допада, од онога, што се никоме не допада.

Ко не љуби свакојега човјека, тај не може ни Бога љубити, и тога ни Бог не љуби (I. Јован 4. 20).

Ко ближњему не чини никад никакве пакости, тај се никад ничега нема бојати.

Немојте навиђети никога, и Бог ће вас љубити (Св. Епифаније Кипарски).

Љубећи ми ближњега, љубимо тим истим и Бога, и Бог нас.

Није само доста, да никоме не желиш и не чиниш зла; јер ако не чиниш по могућности и добра ближњима — не ваља ништа (Б. Августин).

Ко ближњему не жели зла, а не чини му добра, тај се уподобљава дрвету, које цвјета, а не рађа плода. (Ксенократ.)

Самољубије је највећи наш непријатељ.

Егоизам је први звон дугачког синдира свијех порока.

Ако је љубав пламен, то онда самољубије је самоспаљење.

Ако хоћеш живјети за себе, то живи за друге (Сенека).

Ко само мисли о себи, кад му све иде срећно за руком, то у његовој несрећи неће имати дружине.

Наше друговање нека буде с људима добрим; наше уважање — с благодативим; наша најпрва брига — старање о сродницима; наша љубав — према свијема; наша помоћ — према потребитијема (Прот. И. Толмачев.)

Не говори о својој срећи са човјеком, који је од тебе несрећнији (Плутарх).

Не одреци се жртвовати наклоност многијех и силнијех, да тим — на праведан начин — не спасеш једнога несадрога.

Ко може помоћи утопаоцу, а не помаже му, тај га топи.

Ко не хита да спасе и помаже другоме, тај неће никад ни себе спасти.

Ко бар није кадар помоћи сиромашу, ближњему (то нека га пожали; али само жалити, а може и не помаже, тај Бога и људе лаже.

Права љубав никад не гледа, колико да учини, и како, него што више да учини.

Не буди самољубив, и бићеш Богољубив (св. Ммксим Исповједник).

Права љубав је то, кад Богу од срца благодариш за срећу твојега ближњега.

Љубав, по објашњењу апостола Павла, долготерпитељ, јер она познаје промјену човјечијих склоности. Љуби не завидити; јер она срећу другога узима као своју срећу. Љуби не превозносити; јер она хоће да је човјек — човјек, а не звијер. Љуби не ишцетъ своихъ си; јер она рачуна да је своје добила, ако је сачувала другога. Љуби не раздражається; јер је она великодушна. Љуби не мислитъ зла; јер је она искрена. Љуби вся покривається; јер она познаје немоћъ јестества људскога. Љуби всему вѣру емлетъ; јер она превару и лукавство мрзи. Љуби вся терпитељ; јер она жели добро и непријатељу. Љуби николиже отпадетъ (I. Кор. 13 стих 4 и даље) јер Бог сам љуби естъ, и пребиваяй въ любви, въ Бозѣ пребиваесть, и Богъ въ нем пребиваесть (I. Јован 4. 16) (Платон М. Московски).

Плод духовни јест љубав. Љубав претрпјевши, смирила је и онога самога, који вријеђа нас. Ако се не односиш према ближњему са правом љубављу, него се срдиш, ненавидиш, завидиш, ласкаш, клеветаш, не пома-

жеш и не дајеш колико си кадар, то буди савио твој врат као срп, обучеш се у вреће, поспеш главу пепелом, све једно твој ми пост није пријатан — говори Бог, преко пророка Исаије. (58—9). (Он).

Имаднимо вазда на уму, да је Богу тако био мио свијет и народ, да „И Сына своего Единороднаго далье есть да всякъ вѣруий в'онъ не погибнетъ, но имать животь вѣчный (Јован 3. 16). Па кад је Бог нас тако љубио и љуби, зар ми да жалимо грошићак дати гладноме сиромашу?! (Цр.)

Извјештај о основним школама црногорским у школ. години 1894—5.

(Саопшћава се у изводу).

Ревизор: проф. П. М. Поповић

1. Школа на Грацу. (Љешанска нахија).

Ову сам школу прегледао у суботу 10-ог, и у неђељу 11-ог јуна т. г. У школи су радили два учитеља. Оба су родом Љешњани.

По главном школском протоколу било је у почетку школске године уписано у сва 4 разреда ове школе 84 ученика, на испиту је присуствовало 72, изостало у току школске године 12. Тако дакле:

Уписано у почетку године; било на испиту; осуствовало:

У I. разреду	45	36	9	ученика;
„ II. „	11	11	„	„
„ III. „	14	12	„	„
„ IV. „	13	11	„	„
У сва четири р.	84	72	12	„

Број испитаних ученика о испиту стоји овако:

	I раз;	II раз;	III раз;	IV раз;	Свега:
1. Из вјеронауке	7	5	6	6	24
2. „ срп. језика	7	6	6	6	25
3. „ сл. језика	—	2	2	2	6
4. „ рач. и геом.	8	7	8	9	32
5. „ зем. љописа	4	3	5	5	17
6. „ историје	—	3	5	5	13
7. „ поз. прир.	—	—	3	3	6
8. „ „ човјека	—	—	—	—	—
и њега чов. тијела	3	4	4	4	15
У сва четири раз:	29	30	39	40	138

Дакле: сваки је ученик скоро 2 пута шпан.

У I и II разреду више но добар ($3\frac{1}{2}$);

„ III и IV „ близу врло добар ($3\frac{5}{7}$).

Поред многих препрека и недаћа, које су стајале на путу редовном школском раду (као што су: сиромаштина; зла времена и приличне даљине неких мјеста од школе) ученици су посјеђавали школу *уредно*, што служи на похвалу и учитеља, и ученичких родитеља.

Мило ми је што могу на видик изнијети: да је испиту присуствовао велики број народа из све нахије са својим главарима (командиром, подкомандиром, капетаном, официрима и др.), ма да су били заузети не само домаћим већ и државним послом (око грађења нове чебеане). По томе, као и по другим добрим знацима увјерио сам се: да главари и народ подједнако и искрено љубе и уважавају школу као врло корисну државну установу ва срећу и благостање народно. Зато нека им је на овом мјесту: *јавно свала и часно признање!*

Што се тиче учитеља, дужност ми је о њима казати укратко ово:

Обадва су се трудили *врло добро*, особито учитељ старија два разреда; владање и понашање — колико то може бистро око ревизорово о год. испиту процијенити — *бесирекорно* је, и с те стране заслужују лијепо признање, као што и доликује *добрим и угледним* васпитачима народног подмлатка.

Учитељ I и II разр. свршио је 3 разр. гимназије цетињске, а служи као учитељ ево већ 12 година (од 1883-ће); — учитељ III и IV разреда свршио је 4 разр. гимназије цетињске, а служи као учитељ од 1889-те, дакле 6 година. По томе; по школ. спреми мада је разлика међу њима, а пу учитељској праски изгледа: да би учитељ нижих разреда био много искуснији, спремнији и способнији од свога старијег колеге. Но овај је — види се — велики труд улагао око тога: да незнатно знање добивено за школском клупом допуну, усаврши и разграна у оној мјери, у колико то захтијева положај и стање образовног Човјека. И уз то: да себе што више оспособи за ваљана наставника читањем *корисних* књижевних дјела, поглавито из групе педагошке. И зајиста је у том погледу доста успио, тако, да ће временом и постићи оно што жели, само ако истраје у марљивом раду за своје усавршавање у самообразовању. Учитељ млађих разреда више се је ослањао на свој дванајестогодишњи рад и искуство него на теоријску студију учитељског рада. Добро би учинио, кад би уз стварање лијепог искуства у школском раду пратио *напредак* и развитак школске наставе у опће, те се тијем из дана у дан све већма усавршавао у наставничком раду, у чему би јамачно знатан *напредак* учинити могао, само кад би се томе својски, озбиљно посветио.

У главноме — рад школски код обадва учитеља ишао је својим нормалним током, а по постављеном, утврђеном наставном плану. Али тај рад опет није без погрешака и замјерке. Тако — обојици учитеља пребацујем што нијесу довољно пажњу поклонили и усменом као и писменом рачунању. Особито за то замјерам учитељу I и II раз. Ње се полаже темељ целокупној основној настави. Уз то сам опазио: да су примјери рачунских махом прости, једностранни, сухопарни, без занимљивости и живљег заплета, комбинације. Добро би било, кад би учитељи сваке године редовно прибегавали лијепе рачунске примјере, задаће, и приближежавали их у засебне књижице, те из њих вадили преко године најподесније за дотичне разреде, јамачно им се не би могло о испиту много пребацити. А да не би много о год. испиту кубурили у састављању подесних питања, или — да не би и таква стављали ученицима, која траже лаконски одговор: *да* или *не*,

добро би — такође — учинили, кад би у току године, по свима предметима, на њих већу пажњу обратили.

Школско здање је на поду: доле су двије учионице, које би према броју ученика могле бити и пространије, а горе су учитељски станови су двије собе и једном заједничком кухињом. За идућу школску годину уз обичне свакогодишње оправке биће потребне још неке, које сам у споразуму са мјесним старацима и племенским главарима прописао. Међу њима главне су: да се направе скале за излаз у учитељске станове; — да се направи орман за оставу школских учила (мапа, књига, глобуса и др.) да се не повукују којекуда по просторијама школским; — да мало по мало, поступно, набављају сваке године за школску библиотеку лијепих и корисних књига и листова, јер је срамота, да оваква школа нема *ни једне књиге за школ. книжницу*; — да се за школу, у близини исте, а по могућству што прије, купи једно парче земље за башту школску, како би се ученици могли вјежбати у пољопривреди, јер ни једна сеоска школа не би требала према шк. закону да је без добре баште, пошто би иоле вјешт учитељ много допринио њом ученичком васпитању.

Мјесни школски надзорник је *Јоко Ђуришић*. Почасну дужност надзорника вршио је *врло добро*, јер никад није жалио трудити се и дангубити за школске потребе, па ма у које доба то било. За то га препоручујем за *похвалу*.

Капетан је *Јоко Радумовић* именован је капетаном тек пролетос, те још није имао прилике згодне да покаже колико и како схвата своју дужност према школи, али колико ми се чини — школа ће имати у њему вриједна и озбиљна помоћника и заштитника.

Приход школски за ову годину износи ф. а. в. 87.85. Тој суми ваља још додати приход љешанског баталиона и триболова у Горњем благу, за који су једнодушно одлучили: командир, подкомандир и официри, у споразуму са цијелим баталионом, да га сваке године уносе у благајну школску, рачунајући то од прошлогодишњег Петковадне па унапријед. За ово дјело племенито и сваке хвале заслужно на првом мјесту заслуга је доброг командира Симона Вукчевића с подкомандиром и официрима, а оно служи на част и цијелом баталиону, свему народу у Љешанској нахији, јер су баш тијем показали: да умију и да су вољни цијенити школу и њену задаћу.

Расходовано је на школске потребе свега ф. а. в. 25.14, изузимајући огрјева, који су товарима догонили према потреби.

2. Школа у Команима. (Катунска Нахија).

Школа Команска имала је ове године *два* разреда: II и III. са једним учитељем, који је становао у школском здању.

Испит сам држао у овој школи у понеђелник 12-ог јуна т. г.

У почетку школске године било је уписато у оба два разреда: 54 ученика, а на испиту сам нашао 40; дакле — у току школске године изостало је из оба разреда 14 ученика. и то стоји овако:

Уписато у поч. године; на испиту било; изостало:

У II раз.	20	15	5 ученика;
„ III „	34	25	9 „
У оба раз:	54	40	14 „

Ови су изостали сви због болијести (фрус), који се међу ђецом појавио пред испит на неколико дана, а један је од њих и умр'о.

Из оба разреда испитао сам :

	II раз;	III раз;	укупно :
1. Из вјеронауке	7	8	15 ученика;
2. " српског језика	7	10	17 "
3. " словенског језика	3	4	8 "
4. " рачуна с геометр.	6	9	15 "
5. " земљописа	4	6	10 "
6. " историје	5	6	11 "
7. " познавања природе	—	4	4 "
8. " " човјека			
и њега чов. тијела	3	3	6 "
У оба разреда испитано	35	50	85 "

Дакле: сваки је ученик више но два пут питан.

Годишњи успјех о испиту показан овај је:

У II. разреду	<i>више но добар;</i>
" III. " "	<i>близу врло добар;</i>

Ученици су посеђавали школу све до пред испит уредно, а тада их прилично омео *фрус*. Приликом разговора о овој болијести дознао сам: да су из овога племена сви, који хоће своју ђецу да *пишу*, дужни носити их у *одређено* вријеме љекару у *Подгорицу* или на *Дажилевограду*. Пошто је то прилична даљина децава се, да многа дјеца остану за дуго „неписата“, а то је зло, нарочито за школску дјецу. Зар не би било умјесно: да у одређено доба за *писање* дјеце иду љекари у она средишна мјеста по племенима, *ђе* би могао и *морат* сваки донијети своје дијете за *писање*? Ово питање тек узгред потакох, јер ми се *чини* да је *вјерно* тиче школе, и да здравље дјечије прилично зависи од његова решења у овом или оном правцу.

Учитељ је свршио 2 разр. гимназије на Цетињу, те по томе и нема довољно школске спреме за наставника. Али, што није имао прилике школовањем да добије, то је унеколико надокнадио изванредним трудом и радом на самообразовању, на усавршавању, у учитељском раду. Исто тако владања и понашања таквог је, да му се ништа рђаво у том погледу не може пребацити, баш као што доликује добром учитељу. Кад би и даље истрајао у том правцу, те кад би све то више спомоћних књига педагошких а одваљаних, признатих писаца набављао, читао, и по утврђеним васпитним принципима и методу удешавао свако предавање, он би потпуно имао право — с временом — стати у ред најбољих наших учитеља. За вриједна учитеља, као што ја овога цијеним, није ова препорука неостварљива, као што би у први мах могла изгледати.

Рад школски — и у овој школи — у главном извађан је по прописима педагошко-дидактичким, ма да има и нешто против тога, али не у количини, ни по каквоћи — толико и таквога чега, што би могло оспорити добар наставни успјех. — Такође и у овога учитеља раду морам осудити: исто је занемарено усмено рачунање, што су примјери прости, без вишег интереса и занимљивости, са слабом комбинацијом; — што се по ђе-ђе ослања на текст, т. ј. механично излагање проученога (ма да уче-

ници исто на постављена им питања доста добро објашњују); што пјесме за учење на изуст, као и декламације — није претходно добро објашњавао, и што ни он, као ни остали учитељи, није ученике вјежбао да и сами могу и умију пјевати (соло), а не само у хору.

Мање и ситније погрешке нећу ни овђе износити, јер се даду лако исправити, а и сам учитељ могао их је опазити, и — само ако уехтједне — може их у будућем раду свом лако избјећи.

Мјесни је школски надзорник свећеник комански *Крсто Радуловић*, који је већ и по томе подесан за ово почасно звање, што је на Цетињу свршио богословско-учитељску школу, те врло добро схвата и може процијенити: од какве је користи школа за народ, и што би све требало радити, па да она успјешније одговара постављеном задатку. И зајиста, он је својој дужности одговарао тако, да заслужује — *похвалу*.

Племенски је капетан *Марко Беговић*, човјек, који је на дјелу показао: да има воље и да умије уважавати и свој положај, у коме је као главни преставник државни у племену, и школу као државну установу, која постоји само за опће добро и благостање народа.

Као племенски старјешина, капетан, он је толико љубави и поштовања, труда и бриге школи указало даним приликама, да се не би имало право више тражити, те зато и заслужује *јавно признање и похвалу*, коју сам му и усмено морао изразити.

Школско здање још би за неко вријеме могло поднијети овакво какво је, докле би се племе могло толико спремити, да га преуреди по савременим захтјевима педагошко-хигијенским. Једино, што би требало учинити од главних поправака та је, што би уз школу морало се начинити још једно одјељење, у коме би деца остављала своје огртаче, торбе и друге ствари, а и обједовала у случају нужног времена, да не уносе јела у школу. И ову потребу племе би одмах радо подмирило, кад се не би никола претијестила — као што је већ утврђено — у Загарац. И главари и народ који је био о испиту у великом броју заступљен присуством, изјавили су ми жељу и молбу: да на надлежном мјесту порадим да им се школа непремјшта, а они се обвезују све учинити, *што год се од њих за школу изискило буде*. Саопштавајући ово по ревизорској дужности, напомињем: да би требало њихову молбу задовољити, *јер ако и једно племе заслужује да има школу, то зајиста заслужује ово*. У осталом сви су разлози за то: да за оба племена — Загараце и Комане — не може бити довољна једна заједничка школа, па била та у Загараце, Комане или — као што су неки мислили да направе нову на средиште између оба племена, јер у прва два случаја школа би била далека, управо немогућа за школовање за више од половине племена другога; у трећем случају: пропале би двије грађевине школске у два племена, учинили би се ови трошкови и терети у обадва, а ни једно ни друго не би се могло школом користити, наоко само најближа села, а то није ни по *половина* од оба племена! Са сваког дакле гледишта најбоље би било дати и једном и другом племену школу без измјене па је одузети последије онеме, које не буде одговарало свијема прописима школског закона и уредаба. У том случају држава би имала више издатака колико износи плата дотичног учитеља.

Ако се пак — што мислим да неће — не одобри Команима и на даље да обдржавају школу без промјене, ваљало би што прије наредити: што ће се са школским здањем, да не стоји онако пуне три године. Ја мислим

да би најбоље било дати га коме под закуп, како би се за три године прикупило на тај начин неколико новаца, колико би било доста за најважније оправке и приграду — боље но да онако стоји и пропада. Учила школска да се предаду на оставу на сигурну мјесту, или на употребу школи Загарачкој, као што је и ова Комањској прије три године неке предала.

Школа је прошле године имала прихода у новцу ф. а. вр. 111.32, а расходовадо је фиор. а. вр. 103.45, те према томе било је претека: фиор. а. вр. 7 и 87. новч.

Преглед Чланка

„Нешто о домаћој њези и васпитању у Црној Гори“

од Луке Јововића, учитеља.

(Просвјета — свеска II., год. VII. страна 86.)

Писац наведеног чланка највише се занима описивањем народних обичаја у Црној Гори управу Црмничкој нахији, износећи их у појединим приповиједанским сликама, о којима сад нећемо ништа говорити, него нас горе наведени чланак побуди својом погрешном садржином, те га узесмо на преглед, јер је изнио у њему врло погрешне појмове „о њези и васпитању (можда дјеце?) у Црној Гори,“ противурјечећи на више мјеста самом себи.

На првом мјесту стоји да „не вриједи и не помажу ваљане школске књиге, ако је шемељ домаћег васпитања и њег по тијеску саграђен“ и да је „школско васпитање без домаћег ништаца без цифре.“ Ова су мишљења врло погрешна, јер, кад би то тако било, онда не би вријеђеле ништа ни школске, ни народне књиге; ни школа, ни њено васпитање; нити би се народ икад образовао, нити дошао до каквог унапређења, него би вазда остао, као што је и најприје био — дивљак. Ваљана њега од биљака и од животиња учини благородна створења — прероди их; а тим више словесно створење — човјека, коме је Бог дао све моћи, само их треба развијати.

Ми не побијамо вриједност домаћег васпитања, али нико и не полаже све на њега, јер је оно само један фактор, који помаже да се човјек васпита и образује. Потпуно смо увјерени, да ваљано школско васпитање ништа мање не вриједи од домаћег, и да оно постепено може облагородити и највећег дивљака.

нахији по један, а неки ни један, као: да у пролазеће путнике гађају камењем: пеују, и у брк пљују, и то по наговору родитељском. *Његово Височанство Господар* приликом проласка на прошлу војну изговорио је међу Црногорцима ове значајне ријечи: „*Црногорци, оно што имамо да бранимо, можемо с три црста покриши.*“ Ове су ријечи Црногорци добро разумјели, и оне су најбољи свједок, да се морал (што Црногорци кажу „образ“) много цијени и јако заступу.

Ријетки су случајеви, да родитељи дају својој дјечи разна пића, па ни туђој, да их опију, те да им слободније и брже неморалне фразе преко уста излијећу, као што г. писац говори.

Што г. писац каже, да су Грци водили своју дјецу по славама и свадбама, да их уче умјерености у једу и пићу, угледајући се на родитеље, то је истина, али да у Црној Гори постоји то обратно, то му неће ни један Црногорац признати, јер и не постоји, него га, шта више, савјетује и пази да буде умјерен у свему; а пиће им се забрањује. Ако случајно у чему год не буде уредно, кад дођу код своје куће, за то га родитељи коре и пријете му, да неће ићи с њима на такве славе, говорећи му како су она друга дјеца била добра и уредна. По овоме се види, да се и код нас пази на дјецу, да су у сваком случају и на сваком мјесту уредна, уљудна и умјерена, као и родитељи им.

Тјелесно васпитање такође није тако занемарено, као што каже г. писац, јер су наша дјеца вазада слободна, те се играју на чистом ваздуху, колико им је воља, и ако то не бива до каквом прописаном методу, опет се дјеца тјелесно развијају. Има врло дијепих, подесних и за развијање тјелесно корисних игара, као: хрвање, скакање, утркивање, војника, барјака града, битање камена и т. д. и т. д. Свако се Црногорци развијају и снаже, те су здравији, чвршћи, издржљивији и дужијевији, што и сам г. писац свједочи, противоречећи себи, до сразмјерно не умире више дјеце у Црној Гори, него по другим српским крајевима.

Прича о Андрији Голубову и Петру Лацману остаје нејасна, те се управ не зна, или је хтио казати, да је боље учити, или неучити, јер износи: да се боље успијева без науке, остављајући дјецу и лозе природи, одбацујући врједност хигијене и агрономије, а у свему досадањему жали што нема код нас науке, те тако противурјечи свему што жели од науке, Исту цијељ имају и даљи примјери о Мисирцима, Африканцима и Азијатима, које упоређује с нама данас, јер наводи, да ни они нијесу поклањали никакву пажњу дјечи, него су ишла гола, боса обријане главе и просто се хранила. Ове примјере потврђује педагозима. — Викторин од Фелтре и Лок, — које г. писац није добро разумио, јер Викторин од Фелтре само је *навикавао* своје ђаке на зиму, жегу и лаку одјећу, а није их *остављао природи* као Андрија Голубов, Мисирци, Африканци и Азијати. Готово истог је начела и педагог Лок, који такође не захтијева да се дјечи постављају многа правила, нити пак да се оставе природи.

По овоме се види, да није правилно ни оно, што каже г. писац, да су тако расла дјеца у овом поноситом стијењу, као што он описује домаће васпитање код нас, јер иначе не ћаху моћи бранити и одбранити ово српске круне драго камење; јер по његовом мишљењу Црногорци не би били ово, што су, него би то био народ дивљи, неморалан, слаб и тјелесно и

душевно; био би богаљ овога свијета, те не би могли одбранили „ерске круне то драго камење“ и бити снажни и развијени, див јунаци и поштењаци. —

Пишући народне обичаје, или ма што о народу, не треба узимати за примјер оно, што се врло ријетко јавља у народу, као што је у овом чланку изнешено, него треба износити само оно, што је опште, код већине народа, те по томе и оцјењивати му једну или другу страну. Таква оцјена биће правилна и имаће свог основа и цијељи, те ће и наћи доброг одзива; а иначе изазваће опште негодовање. Такво негодовање изазвао је овај чланак, у коме се износе само они примјери, који су ријетки у свој Црној Гори, а не у појединим мјестима.

Сад завршујемо, да нас је г. писац с овим чланком изненадио, поставивши врло лијепу тему, коју је врло немарљиво и погрешно обрадио, те напомињемо свима оним, који би жељели писати о васпитању дјеце у Црној Гори да ову *његову кап* — (поменути чланак) не узму у обзир, јер је она на одмет, а не на корист ерпства — као што г. писац каже, јер је ова његова кап трун и коров у грађи нашим педагозима, али нек ово г. писца не смета у даљем раду, што и не желимо, само да буде смишљенији и тачнији и: „два пут мјери трећом крој,“ као што каже наш народ.¹⁾

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

1 X 1 = 2

CRNE GORE ĐURĐE

1) Доносимо овај одговор, као што смо донијели и чланак, те га је изазвао, с намјером, неће ли се ко од наших учитеља или свештеника сподухватити, да озбиљно проучи домаће васпитање у нашој домовини, те да напише што темељито и потанко о томе. Овако што не може се написати у један час, но се хоће доста времена и посматрања, да да се напише што ваљано. Ово би могли најбоље наши свештеници и учитељи, јер су онајближи народу. Да смо ми сад у прелазном стању од пређашњег нашег начина живота к новом — нема збора о томе, као год и то, да већ у многотме је данас друкчије васпитање, но је било, кад су се подијавали они дивови, те су својим јунаштвом свијет зачудили. Како су се подијавали наши предци, то је више или мање добро познато; а како се подижу у данашње вријеме наша дјеца, у чему се разликује њихово васпитање од оног пређашњег, што утиче у савременом нашем друштву с хрђаве стране на васпитање наше омладине — то би требало озбиљно проучити, и ако има, нити не ваља, да се аду на вријеме, по могућности, стане на пут, да се не би догодило оно, што је Бранко у свом „Шуту“ предсказао за ону нашу браћу, која су сркала отров под именом културе, те и данас не могу да се отресу од вла, које се увукло под онијем именом. Домаће васпитање наше омладине требало би узети у свеви са друштвенијем и породичнијем животом, у колико ови утиче на омладину. Правац наше унутрашње државне политике не да вљу, да продре са стране, па да нас трује, него се тежи к томе, да развитак код нас иде својим природнијем путем, на народном темељу и у народном духу, да се народ развија из самог себе; али има хиљадама путова, да вло продре, не гледајући на све старање, да се сирјечи. На ово и требало би да обрати најозбиљнију пажњу овај, који би се сподухватио, да напише један ваљан опширнији чланак на лијепу тему, које се био латио наш Лука Јововић. У.

Ц Р К В Е Н И Г Л А С Н И К.

† Свештеник **Божо Маџаровић** из Бериславца, у Зети, преселио се у вјечност 29. марта 1896 године.

Покојник био је један између најваљанијих свештеника. Мирна његова нарав управо је доликовала његовоме свештеничком чину. У служби својој свагда је био тачан и ревностан; зато је од сваког био љубљен и поштован. Покојник рукоположен је за свештеника од владике Призренскога Мелентија, 20 априла 1862 године. Умро је у 50. год. свога живота од инфлуенце. Лака му црна земља и блажени покој!

Покојник након своје смрти оставио је храму св. Николе једно звоно од 150 флорина за покој своје душе.

За 33 године свога свештеничког рада показао је свестрану способност; и оставио је лијепу успомену у свом племену, што свједочи и спровод. Спровод је био величанствен; осим многобројног народа присуствовали су сви свештеници зетског округа, главари војнички и грађански. Пошто је свршено опијело, мртво тијело покојниково понесено је кроз село Бериславце и донесено пред ново отпочетом црквом крај готовог гроба. Свештеник Драговић изговорио је сво неколико ријечи:

„Тужни *Збор*“

Допустите ми, да се у *Српској Православној Цркви* са нашим драгим покојником, којега сада пошљедни пут гледамо *пред нашим очима*.

Гроб је отворен, рака је зинула, да у себе прими нашег пријатеља, брата, кума и друга, вјерна служитеља божјег олтара, човјека смјерна, одана дужностима службе његове. Данас, кад се с њим за вазда праштамо, пред нашим очима уздижу се слике његовог мученичког, али вазда примјерног живота његовог поштења, његова прегалачког и истрајног рада у винограду Господњем.

Пуне 33 године ради, он нас учи не само словом, њего и дјелом схваћајући добро изреку Спаситељеву: „Да је вјера без љубави мртва“ учио нас је слози и љубави, раду и реду; учио нас је да будемо добри хришћани, вјерни и одани отаџбини и Господару.

Пошто се за кратко вријеме нијесам могао спремити да оvdје пред вама изнесем његова дјела и заслуге, то да му речемо посљедње „збогом“! Да му речемо: примјерни свештениче, мучениче овога свијета, искрени друже и пријатељу, нека ти је лака плодна земља црногорска; а твојим радом осигурао си међу нама вјечну успомену. Бог нек ти душу родољубиву насели у царство небесно — амин!“

У Бериславце 29 марта 1896 г.

Перо Марковић. — Писар. —

† **Исаја Архимандрит Александро-Невски**. Ових дана добили смо извјешће из Петрограда, да се у вјечност преселио 11 априла, у четвртак, наш познати пријатељ и настојатељ Петроградске обитељи Александро-

Невске Лавре, Архимандрит *Исаија* у 71. години свога живота. Ово је онај исти, којег је био одредио Високопреосвећени Митрополит Петроградски *Исидор*, да се стави на расположење за све вријеме бављења Митрополита Црногорскога Митрофана, кад је дошао био у Петроград ради рукоположења и на прославу хиљадугодишњице Кирила и Методија 1886 године.

Он је, у колико нам је познато, рођен у Новгородској губернији 1825 године. Из раније своје младости он је показао примјер своје особите смирености и самотвржења, док је као послушник у Тројицко-Сергијевој Лаври живио. Његово самоотвржење, наравствени карактер и смиреност обратили су велику пажњу на овога „земнога анђела,“ за кога је Митрополит Исидор писао у Сергијеву Лавру, да му пошаљу смиренога послушника Исаију. Он је из Сергијеве пустиње дошао у Петроград код Митрополита Исидора, који га са особитим задовољством прими као „келџника,“ кога посље неког времена произведе за јеродијакона и јеромонаха, те је смирени молитвеник добио велико благоволење код свога Митрополита.

Године 1851. постао је повјерљиви економ митрополитскога дома, те је својом истрајном трудољубивошћу и пажњом лијепе користи манастиру учинио. Он је такођер пазио приходе новчане, који у касу манастирску поклонници доносаху, и свагда се трудио као „духовна ичелица“ да оправда повјерење, дијелећи сиротињи, (која при прквима ове Лавре приступаше) новчану помоћ, као што обичавају сви руски манастири.

У овако колосалним просторијама, као што је Александро-Невска Лавра у Петрограду, бити настојатељ и старјешина, врло је тежак посао, али је он са *широком природом срца* (сврбу) потпуном реду држао, да је Архимандрит Исаија код манастирскога кнџава онде уважање уживао. —

За вријеме нашега бављења у Петрограду, сваки дан је са пријатном усрдношћу долазио, гајећи љубав према братској Црној Гори и њеноме Архипастору, те је исти учествовао при посвећењу Митрополита Митрофана у Исакијевском Сабору 6 априла 1886 године.

Покојник је, као уважаена особа, свечано сахрањен у Исидоровској цркви, поред гроба покојнога Епископа Германа, у истој манастиру, при спроводу почастеше и до вјечне куће поспратише га Његово Високопреосвештенство Митрополит *Паладије* са Епископима Антонијем и Јованом, а од свјетовне власти помоћник Обер-прокурора Г-н Владимир Карловић *Саблер* и Преузвишени Граф Николај Т. *Гејден* уз многобројну масу свештенства и народа.

Праштајући се са добрим и незаборављеним Архимандритом Исаијом, кога ћемо се дуго сјећати, молимо се Господу, да му дарује вјечито блаженство и да га насели у рајске обители: *идѣже нѣсть болѣзамъ ни печалъ ни въздысаніе но жизньъ безконечная...*

Ф. Радичевић.

Приложници. *Филип Радичевић* Протођакон и Секретар Митрополије приложи двије повеће иконе храму светога Отца Николаја у Доњим-Кокотима Зетској Нахији.

Милош Мијовић из Куча приложи један комад земље од фиорина 110. храму светога Јована Крститеља на Косор.

Илија Лукић с два брата приложи фиорина 40. храму светог Јована Крститеља на Косор.

Петар Паунов Нелевић приложи два звона парохијалној цркви на Ублима за душу својијех родитеља.

Штаноје Вулев приложи једно звоно новоподигнутој цркви на Безијово, за своју и својијех родитеља душу.

Босна Штанојева приложи другој Бозијовској цркви једно звоно за своју и својијех душу.

Марко Лекић из Кржање приложи храму светог Великогученика Димитрија један крет са стопом за своју душу.

Милица Јованова с Момча у Кучима приложи једно канђело за душу својега супруга храму светог Оца Николаја на Момча.

Томо Радосавов из Куча приложи један крет са стопом храму светог Оца Николаја на Момча.

Дародавцима Свемогући нека дарује здравље и напредак, који ради благољепија домова Божијих могу и другима за примјер служити. —

Посланица Митрополита Мирона Романа. Приликом миленијске изложбе Митрополит православних Румуна у Угарској, Мирон Роман, издао је на подручју свештенство посланицу, у којој говори о мађарском милениуму и о прослави његовој. Посланица митрополита Романа учинила је велик утисак и изазвала велико огорчење у мађарској штампи.

—**—

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК.

Српска богословско-учитељска школа у Приврзну. Управа ове школе послала нам је свој извјештај за прошлу школску годину 1894—5, из којег вадимо шљедеће податке о тој лучи просвјете у некадашњем престоном граду цара Душана.

Прошле године навршило се равно 24 године, како је ова школа отворена добротворним завјештањем пок. Симе А. Игуменова. У почетку је школа била са три разреда, доцније подигнута је на четири, а ове године први пут пушта ученике са потпуно извршеним програмом, по коме су предмети распоређени у пуних шест разреда, од којих су три нижа гимназијског, а три виша разреда богословско педагошког правца.

а.) Наставници:

У овој школској години као наставници ове школе били су:

- 1) Ректор Архимандрит Иларион С. Весић, свршени кандидат кијевске Духовне Академије. Служи од 1. Новембра 1891 године.
- 2.) Илија Вучегић, свршени педагог руске учитељске семинарије и учитељског феодосијског института. Служи од 1. Септембра 1880 године.
- 3.) Трифун Димитријевић, свршени богослов биоградске богословије. Служи од 1. Фебруара 1893 год.
- 4.) Апостол Филиповић, свршени педагог биоградске учит. школе. Служи од Октобра 188? године.
- 5.) Милан Гајић, свршени философ биоградске Велике Школе. Служи од 1. Септембра 1894 године.
- 6.) Стеван Стевановић, свршени кандидат московске Дух. Академије и трогодишњи слушалац московског университета. Постављен је за наставника у Октобру мјесецу 1894 године.
- 7.) Коста Лозанић, свршени философ биоградске Велике Школе. Постављен је за наставника ове школе у мјесецу Октобру прошле год.
- 8.) Михајло Тасић, свршени богослов биоградске богословије. Служи од 1. Септембра 1893 год.
- 9.) Василије Стојановић, свршени богослов биоградске богословије. Служи од 1. Јануара 1894 год.
- 10.) Јусуф Ефендија, учитељ турског језика. Служи од Септембра 1893 године.

Од ових наставника у овој школској години дужност дјеловође свјета вршио је г. Апостол Филиповић; дужност школског библиотекара г. Трифун Димитријевић; дужност васпитача и економа г. Василије Стојановић.

Наставници вршили су непрекидно своју дужност цијеле школске године. Од овога се изузимају:

- 1.) Г.г. Милан Гајић и Василије Стојановић, који су на утврђењу својих свједочанстава провели у Скопљу, од 1. Фебруара до 30. Марта 1895 године.
- 2.) Г. Коста Лозанић, који је дошао у Призрен у Децембру мјесецу, радио само једну недељу дана, а за овим позват да потврди своје свједочанство и да донесе увјерење о свом владању, отишао у мјесту свога рођења Битољ, одакле се није вратио више до данас.
- 3.) Г. Стеван Стевановић дошао је на дужност у Децембру мјесецу, радио је у Јануару мјесецу такође само једну недељу дана. За овим позват у Скопље да потврди свједочанство није му дозвољено да се више врати у Призрен због непознатог узрока.

Њихове предмете узели су по могућству други наставници.

б.) Ученици:

У почетку ове школске године

у I. разреду уписато је	58	а свршило	55
" II. " " " "	57	" "	48
" III. " " " "	44	" "	39
" IV. " " " "	30	" "	29
" V. " " " "	20	" "	20
" VI. " " " "	11	" "	11
Свега . .	220		202

Од њих становали у заводу 145 и ван завода 75.

По мјесту рођења било их је:

1. Из Призрена и околине	81
2. " Баковице	2
3. " Плевља и Пријепоља	10
4. " Приштине и околине	23
5. " Гвилана	11
6. " Сенице	4
7. " Новог Пазара	4
8. " Скопља и околине	17
9. " Тетова и околине	6
10. " Дибре	9
11. " Беранске	7
12. " Скадра	3
13. " Краљевине Србије	5
14. " Црне Горе	8
15. " Босне	1
16. " Пећи	5
17. " Вучитрна	3
18. " Гостивара	1
19. " Куманова	7
20. " Кратова	2
21. " Велешке нахије	5
22. " Колашин	3
23. " Митровице	1
Свега	220

По породици ученика било је:

1. Свештеничких синова уписато	45
2. Трговачких " "	26
3. Занатлијских " "	71
4. Учитељских " "	4
5. Сељачких " "	73
Свега .	220

Према успјеху по годишњим резултатима и биљешкама испитних свршило је школу.

	У	I,	II,	III,	IV,	V,	VI.
а) са одличним успјехом	2.	4.	3.	3.	—	2.	
б) " врло доб. "	7.	20.	22.	9.	11.	8.	
в) " добрим "	16.	12.	7.	5.	4.	1.	
г) " 1 слабом оцјеном	13.	7.	3.	11.	2.	—	

д) "	2-ма	слабим	оцен.	9.	5.	2.	—	2.	—
ђ) да	повторе	разред		8.	—	2.	1.	1.	—
Свега				55.	48.	39.	29.	29.	11. = 201

У току ове школске године 2 су ђака истјерана, 12 је напустило, а 4 су послата на халкијску богословију. Свега 220.

Ђачких одсустава од лекција било је:

	у	I,	II,	III,	IV,	V,	VI.
а.) оправданих	"	348,	350,	312,	338,	315,	38.
б.) неоправданих	"	350,	200,	348,	291,	175,	49.
Свега		698.	550.	660.	629.	490.	87. = 3.114.

Кажњени су ови ученици:

I. Савјештом Богословије

а) Изгнањем из школе за свагда

1. Бојко Мирковић, ученик III. разреда и
  2. Илија Поповић, " III. "
- оба за неморална срамна дјела.

б) Затвором

1. Обрад Поповић, ученик V разреда
2. Анђелко Шопић, " III "
3. Владимир Речић, " III "
- Димитрије Теодосић, " III "

II. Ријешетем Ректора

1. Милан Димитријевић
2. Тома Бурковић.

CRNOJEVIĆ

III. Дисциплинарно

Г. васпитачем и појединим г. г. наставницима за разне кривице свега 35.

Колико треба дјеца да раде, да се играју, да се одмарају и да спавају — показује ова таблица Фридлендерова (Friedländer):

Од 7 год.	9—10 с.	да спава,	4 с.	да се одмара,	10 с.	да се игра,	и 1 с.	да учи
" 8	" 9	" " "	4	" " "	" 9	" " "	" 2	" " "
" 9	" 9	" " "	4	" " "	" 8	" " "	" 3	" " "
" 10	" 8—9	" " "	4	" " "	" 8	" " "	" 4	" " "
" 11	" 8	" " "	4	" " "	" 7	" " "	" 5	" " "
" 12	" 8	" " "	4	" " "	" 6	" " "	" 6	" " "
" 13	" 8	" " "	4	" " "	" 5	" " "	" 7	" " "
" 14	" 7	" " "	4	" " "	" 5	" " "	" 8	" " "

Разлика између сеоске и варошке школске дјеце. — У Баварској долази на једну стопу тјелесне висине код варошке дјеце 20·17 фуната тјелесне тежине, а код сеоске више: — 20·54 фуната. Варошка су дјеца у свима годинама лакша него сеоска, и то за 0·7 кгр. Ако у школу ступе поједнаке тежине, из школе изађе сеоско дијете теже него варошко.

Настава за вријеме љетњих врућина. — У неким мјестима усвојио се већ начин, да дјеца из основних школа *за вријеме љетњих врућина не долазе по подне у школу*. Не вриједи им ни онако много, на оној омарини и запари по учионицама сједјети — јер онако мирни само се зноје и с дремежом боре — а осим тога шкоди им то и здрављу.

Каквом се наставом мори дијете — показао је опитом *Бургештајн* (Burgenstein). Дао је свој школској дјечи да сабирају или одузимају — и то неколико великих бројева — па је онда прегледао, кад дјеца у томе послу највише гријеше. Тим начином нашао је, да рачуни најмање погрешака имају првог часа, док су дјеца још одморна и свјежа, а да погрешке постепено расту с часа на час — тако, да четврти или *последњи (прије подне) испадне најгори*. Према томе је јасно, како се дијете умори, и колико посао уморна мозга у настави вриједи.

Усправно писање. — О користима усправног писања — нарочито здравственим — износи се с дана у дан све више доказа. У Србији се покренуло то питање има већ четири године, али не знамо с каквим успјехом.

(Српски Архив за цјелокупно љекарство.)

Овогодишњи испити у *Институци Царице Марије*.

Услени испити.

Понеђ, 27-ог Маја: Природни разред — сви предмети.

Ушорник, 28-ог Маја: Закон Божи — I, III и V разреди.

Математика — I, III и V разреди.

Чешвршак, 30-ог Маја: Српски — I, III и V разреди.

Пешак, 31-ог Маја: Природопис — I и III разред.

Познавање домовине — I разред.

Субота, 1-ог Јуна: Француски — I, III и V разреди.

Понеђ, 3-ег Јуна: Руски — I, III и V разреди.

Сриједа, 5-ог Јуна: Општа Историја — III разред.

Руска Историја — III разред.

Српска Историја — III разред.

Општа Историја — I разред.

Пешак, 7-ог Јуна: Географија — I разред.

Географија и картографија — III разред.

Физика — V разред.

Педагогика — V разред.

Писмени испити.

Понеђ. 20-ог Маја: 9—12 Српски — I и V разред.

Уторник, 21-ог Маја: $\frac{1}{2}$ 3— $\frac{1}{2}$ 5 Српски — III разред.

Сриједа, 22-ог Маја: 9—12 Математика — V разред.

Од 4. — Математика — III разред.

Од $\frac{1}{2}$ 4 Математика — I разред.

Четвртак, 23-ег Маја: 9—11 Руски — III разред.

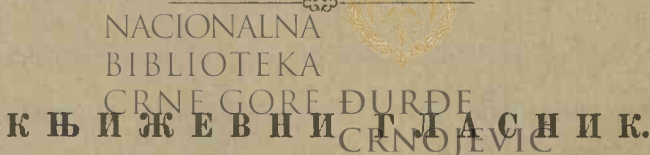
2 $\frac{1}{2}$ —4 $\frac{1}{2}$ Француски — V разред.

3 $\frac{1}{2}$ —5 $\frac{1}{2}$ Француски — I разред.

Петак, 24-ог Маја: 10—12 Руски — I разред.

10—12 Француски — III разред.

1—3 $\frac{1}{2}$ Руски — V разред.

Српска Књижевна Задруга издала је *четврто коло* својих књига, у коме су:

Друга пјесамија Змаја Ј. Јовановића. Свеска прва.

Низ старијих приповједака.

Тамо амо по истоку. Црте дра Милана Јовановића. Свеска друга.

Бијесни Роландо. Витешки еп у 46 пјесама. Спјевао Лодовико Ариосто. Прецјевао српски Драгиша Станојевић. Свеска прва.

Тартифи и Тердица. Написао Молијер.

Из науке о свјетлости. Написао Ђ. М. Станојевић.

Басне Доситеја Обрадовића. Свеска прва.

Као што се види, Задруга сваке године напредује, што се тиче обима и каквоће својих издања, те би требало да и број чланова тако расте.

Теорија књижевности (стилистика, риторика, постика) за своје ученице дјевојачког Царице Марије института на Цетињу и ученике гимназије и богословско-учитељске школе, по рускијем и домаћим изворима написао Ј. Љепава. Прегледала и одобрила Књ. Црног. школска комисија, Цетиње, државна штампарија. 1896. Цијена 1. ф. Ова је књига добро дошла како ученицима, тако и онијем, који су овај предмет кадгод у школи учили, а и онима, који нијесу никако учили. Жалити је, што се омакло неколико погрешака, осим означенијех на крају књиге; али су већином такве, да се могу лако опазити. Писац Флобер дошао је случајно међу нијемце, а мјесто му је међу французима. Знајући, како је писац преоптерећен послом, не би се чудили, да се омакло и више погрешака. Ако Бог да у другом издању све ће се поправити. А за сад и овако најтоплије свакоме препоручујемо поменуто дјело.

Јуначки Споменик. Пјесме о најновијим турско-црногорским бојевима. Спјевао Велики Војвода *Мирко Петровић*. Треће издање. Цетиње. Књажевска штампарија 1895. Цијена 50 новч. Прво издање овог дјела изишло је 1864., а приредио га је архим. Нићифор Дучић; у овом издању је проф. Филип Ковачевић само правопис додјерао према данашњијем захтјевима.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

Учитељ. Педагошко књижевни лист. Орган учитељског удружења. 14 свеска. — Година XV. Март. 1896. Власник и издавач Учитељско Удружење. Уређивачки одбор: Ђока Ивковић и Никола М. Чолаковић учитељи у Биограду, и уредник М. Велички, учитељ у Биограду. — Биоград. Штампарија Петра К. Танасковића. 1896.

Преглед 14 свеске, за Март 1896:

Гијо о васпитању, прев. П. М. Илић, проф.

Васпитање жен. дјецe код Срба средњег вијска, од М. Вукићевића, професора.

Основне и грађанске школе у Чешкој, од Д. Ј. Путниковића, учит.

Ручни рад у м. осм. школи, од Јов. С. Јовановића, учитеља.

Ошклањање незгода, од М. Дачића, учитеља.

Педагошки преглед: Како се може помоћи народном образовању приватном иницијативом, од Св. Симића, професора.

Забава и поука: Педагошка зрнца, од — циј —.

Књижевни преглед: Уређење народних школа, од М. Милошевића, учитеља — реф. Д. Ј. П.

Библиографија.

Гласник.

Учишелошко удружење.

„Учитељ“ излази 2 пут у мјесецу у свескама од 3 и више табака (Јула и Августа лист не излази). Цијена на годину 10 динара или круна, на пола године 5 динара или круна. Чланови Учитељског Удружења добивају лист за 7·50 (они шаљу за прво полгође 5, а за друго 2·50 дин.). Претплату примају све поште у Србији.

Претплата се шаље Главном Одбору Учитељског Удружења, а писма, рукописи, листови у замјену и књиге на приказ уреднику. Рукописи се не враћају.

Поштарина је бесплатна за писма и аманете који се шаљу из Србије Главном Одбору или уредништву „Учитеља.“

Слава. Књижица за народ и омладину. Свеска трећа за март. Ниш, Прва нишка штампарија Ж. Ц. Радојевића 1896. Свеска стаје 0.50 дин.

Садржина прве свеске. Химна словенским апостолима Ђирмлу и Методију, пјесма од Андре Гавриловића. Светој Гори, од М. — Кнез Павле Бранковић, од А. Крв није вода (из живота српскога народа), од Рахметовића. — Најстарији Срби, писмо из историје Срба, од Рад. Аг. —

Опис српских земаља: 1. Косовски вилајет (Стара Србија), од Т. П. Станковића. — 2. Ријека од Данила Јанковића.

Из српскога народног живота и умоворина: 1. Пријека пресуда, биљешка из недавне прлости, од М. 2. Пјесме народне из Србије под Благарима: Гора Шишманова, Стојан војвода, седјељачка пјесма из Трна, прибиљежио Мих. Ст. Ризнић, учитељ.

Српски народ: Краљевина Србија и Њажевина Црна Гора, од С. Р., Стара Србија, Македонија, Босна и Херцеговина, од Б., Сријем, Банат и Бачка, од А. и Л., Краљевина Далмација и Хрватска са Славонијом, од Б. — Срби и Бугари од Б.

Српско родољубље, књиге за народ и биљешке.

Цијена је листу: за Србију, на годину: 4 дин., на по године 2 дин., на четврт 1 дин. За све остале земље 6 дин. (2·5 фор) годишње. Лист

излази мјесечно у повезаним свескама од 3 табака. — Рукописе ваља слаати уреднику Миливоју Башићу, а претплату власнику Мићи Ивковићу. —

Гласник земаљског музеја у Босни и Херцеговини. Уредник Коста Херман владин савјетник. VIII. — 1896 — 1. Сарајево. Земаљска штампарија.

Садржај: Човјечије и животињске кости, за тим биљевни остаци из сојенице у Рипчу. — Фердинанд пл. Шишић: Битка код Никопоља (25 септембра 1396). — Фрањо Фиала: Извјештај о прекопавању на дебелом брду код Сарајева. — Покојни В. Радимски: Остаци римске циглане и цигларске пећи у Сарајеву (са 3 слике у тексту). — Карло Пач: Јаподи (са 19 слика у тексту.) — Лука Грђић-Бјелокосић: Народна гатања — Различно.

Школски Вјесник. Стручни лист земаљске владе за Босну и Херцеговину. Уредник Љубоје Длуштун. III. 1896. 2. Уредништво: Сарајево, зграда земаљске владе. Администрација: Сарајево, земаљски економат. Годишња цијена Школском Вјеснику с поштарином 2. фиор. а. вр. Сарајево, земаљска штампарија. На великом формату са 81—168 стр. и 1—13 страна „Службеног Додатка.“ Садржај: 1. Јелена Беловић-Бернаџиковска: Гојимо идеале. 2. Др Иван Зох: Метода краснописа (наставак). 3. Симо Мандић: Нова метода и справа, којом се може наћи Нитагорин поучак (свршетак). 4. Илија Терзић: Школски дневник. 5. Славко Ручнер: Марн Фр. Хомеров рјечник за гимназије (наставак). 6. Примјери практичне наставе. Даворин Јаковић: Овца (свршетак). 7. Из педагошке прошлости. Љубоје Длуштун: Стари Грци и узгајање у њих (наставак). 8. Педагошка смотра 9. Популарно-научни чланци. 10. Јосип Прајндлбергер: Како ваља чувати очи. (Свршетак). 11. Педагошке мрвице. 12. Допис. 13. Листак. 14. службени додатак.

Грлица. Календар црногорски са шематизмом за пријеступну годину 1896. Издаје Државна Штампарија. Година једанаеста. Цетиње, 1895 г. Цијена 30 новч. Осим календарског дијела и шематизма у овом годишњаку има и преглед важнијих догађаја.

Открыта подписка на иллюстрированную газету

ИЗВѢСТІЯ

О

КОРОНАЦІОННЫХЪ

ТОРЖЕСТВАХЪ.

Безъ доставки въ Москвѣ **1** р. || Съ доставкой въ Москвѣ и по
решылкой во все города Россіи **1** р. **50** р.

БЕЗПЛАТНЫЯ ПРИЛОЖЕНІЯ ДЛЯ ПОДПИСЧИКОВЪ:

1) Портретъ Государя Императора и 2) Портретъ Государыни Императрицы Александры Ѳеодоровны.

Оба портрета художественно исполнены 18-ю красками.

Изданіе будетъ выходить въ Москвѣ съ 25 Апрѣля, всего выйдеть 20—25 номеровъ.

ПРОГРАММА ИЗДАНІЯ.

1) Правительственныя распоряженія; 2) Историческіе очерки о бывшихъ Священныхъ Коронованіяхъ; 3) Описаніе регалій, соборовъ и проч.; 4) Событія дня, подробное описаніе Коронаціонныхъ торжествъ; 5) Біографіи иностранныхъ Высочайшихъ Особъ, при бывшихъ на торжество; 6) Воспоминанія очевидцевъ Коронаціи 1883 г.; 7) Портреты Высочайшихъ Особъ и рисунки, относящіеся къ Коронаціоннымъ торжествамъ предъшлѣвшихъ лѣтъ; 8) Объявленія.

CRNOJEVIĆ
ОТЪ РЕДАКЦІИ.

Внѣчаніе ЦАРЯ на царство имѣеть глубочайшій смыслъ. Вотъ почему такъ великъ интересъ, возбуждаемый во всехъ классахъ общества, предъ стоящимъ Священнымъ Корованіемъ Государя Императора НИКОЛАЯ II и Его Августѣйшей Супруги. Этотъ глубокій интересъ и побудилъ насъ предпринять отдѣльное, украшенное рисунками, изданіе, посвященное описанію какъ предстоящихъ коронаціонныхъ торжествъ, такъ и бывшихъ.

Имя въ своемъ распоряженіи двухъ собственныхъ корреспондентовъ и одного фотографа, редакція дастъ самое подробное иллюстрированное описаніе всехъ торжествъ.

ТРЕБОВАНІЯ АДРЕСОВАТЬ:

С.-ПЕТЕРБУРГЪ, Казначейская улица, д. № 6, а нослѣ 20 го Апрѣля
МОСКВА, Мошковъ переул., домъ Кашкина, въ редакцію

„Извѣстій о Коронаціонныхъ Торжествахъ“.

По окончаніи Священнаго Коронованія требованія слѣдуетъ адресовать:
С.-ПЕТЕРБУРГЪ, Казначейская ул., д. № 6, въ редакцію „Военнаго Ежегодника“.